

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXII рік видання. № 214, квітень, 2012

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошапка
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Роздуми з приводу Всесвітнього дня книги та авторського права*
- ❖ *Псалом у творчості Тараса Шевченка та Міхая Емінеску: компаративістичний аспект*
- ❖ *Поетичні форми молодого Шевченка*
- ❖ *Комплексність сучасних записів народної звичаєвості*
- ❖ *Перлини всесвітньої літератури «Енеїда» Публія Вергілія Марона (IV)*
- ❖ *Українські письменники Румунії*
- ❖ *Василинина таємниця (Оповідання)*
- ❖ *Заповідь Кузьми Антоновича Смаля: «Тож любімо і вивчаймо народні пісні рідного краю»*
- ❖ *Веселі небилиці з дідусевої скарбниці*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ КНИГИ ТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

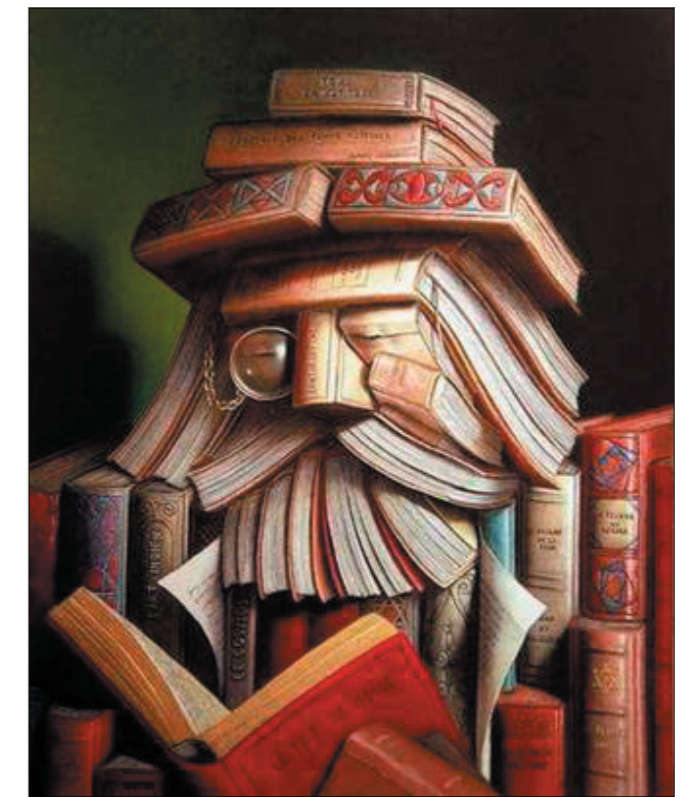
Подібно традиційним суспільствам, в яких давно постали релігійні свята, які з часом почали виконувати і світські функції, наприклад, угадування та магічне напрошування врожайності, вказування оптимальних моментів посіву тієї чи іншої культури (наприклад, капусти, починаючи від свята Варвари) тощо, так і в новочасних суспільствах постало чимало свят чи днів, але тільки світського характеру і з явними врегульовуваними функціями.

Одне з таких свят – це Всесвітній день книги та авторського права (World Book and Copyright Day), крізь призму суспільної ролі якого можна окреслити і ряд досягнень та недоробків й недоліків культурної діяльності нашої української громади Румунії.

Ідея організації даного свята належить Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Всесвітній день книги та авторського права щорічно відзначається 23 квітня. Вперше цей день був відзначеним 1996 р. в Каталонії (Іспанія), в якій вже понад 80 років існує традиція дарувати в день святого Георгія троянди і книги тим, кого любиш. Обрання 23 квітня як Всесвітній день книги та авторського права не було випадковим. Навпаки, ця дата має символічний характер: цього дня померли 1616 року такі видатні письменники світової літератури, як Міґель де Сервантес Сааведра, Інка Гарсіласо де ла Вега, Вільям Шекспір та інші, а народились Моріс Дрюон, Мануель Мехія Вальєхо та ін. Щоб віддати належну данину поваги авторам, які внесли безцінний вклад у суспільний і культурний прогрес людства, Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла 1995 р. у Парижі Резолюцію, яка затвердила рішення увести у традицію щорічне проведення цього свята, заснувавши Премію ЮНЕСКО за пропагування ідеалів толерантності в дитячій та юнацькій літературі.

З того, як відзначають Всесвітній день книги та авторського права в різних країнах, з якою метою було встановлено це свято і яке символічне значення воно має, можна б і нам дечого доброго навчитися. В Іспанії, наприклад, цей день відзначають зовсім оригінально: безперервним читанням протягом 48

годин найкращої книги класика іспанської літератури Сервантеса «Дон-Кіхот Ламанчський», твір, який, як встановило жюрі письменників з 54 країн світу, після Біблії, романів Достоевського, Кафки, Фолькнера, Гомера, Толстого і ін., є найбільш читаний у світі. Твір починають читати вголос колективно у мадридському клубі мистецтв напередодні свята. Звичайно, читання твору починає один з переможців премії імені Сервантеса, далі інші читці безперервно замінюють один одного, і так протягом двох днів.

У нас, 15-16 травня 2003 р. у Сучавському університеті ім. Стефана Великого відбувся, по-моєму, дуже вдалий перший і, на превеликий жаль, останній конкурс читців Шевченкового слова, організований СУР-ом разом із Генеральним Консульством України в Сучаві, очоленим тоді, як і зараз, паном Василем Боєчком.

(Продовження на 4-ій стор.)

РОЗДУМИ З ПРИВОДУ ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ КНИГИ ТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

(Продовження з 3-ої стор.)

Присутніми були професор Чернівецького університету Володимир Антофійчук, а в журі конкурсу – окрім представників місцевої влади та університету нині покійні поети Михайло Ткач і Степан Ткачук, тодішній голова СУР-у і депутат Парламенту Румунії, інші особистості. У читанні шевченківських віршів у вшент переповненому університетському великому амфітеатрі (промовистий доказ наданої уваги до заходу) змагалися студенти українських відділень Бухарестського, Клузького і Сучавського університетів, першою премією було удостоєно студентів Бухарестського університету Льону Біволару та Петра Шмуляка (див. наш репортаж як супровідника бухарестських студентів «Vivat Academiae Suceavae!», «Curierul ucrainean», mai, 2003). У кінцевих розмовах конкурсу висловлювались дуже слушні поради і надії стосовно продовження такої акції у мобільній формі – в Бухарестському, потім у Клузькому університетах, далі щорічно у місяці травні в інших місцевостях, що, розуміється, могло б мати велике різнопланове значення. Але цей конкурс далі не відбувався. Його, правда, можна відновити, адже ж він щорічному вшануванню Шевченка у дуже багатьох місцевостях Румунії надав би помітнішої вагомості.

Інший конкурс, який віддавна вже проходить у нас, це – учнівський конкурс читців української поезії, широко висвітлюваний у сурівських публікаціях. І в цьому заході, може, найшлися б способи покращення його змістовності.

У плані культурної діяльності СУР-у на 2012 рік передбачено захід, пов'язаний з поетичною діяльністю покійного Івана Негрюка. Чому ж би не поширити такий культурний захід, надавши йому форму читання поезії і залучивши до нього всіх наших поетів, які заслуговують такої уваги. Користь з нього була б щонайменше подвійна: читцям (а то і присутній публіці) прищеплювалась би любов до краси поетичного слова, а імена наших поетів ставали б відомими серед одногородян, вселяючи одночасно у підсвідомість останніх радісне відчуття того, що і ми є культурною нацменшиною.

Генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура принагідно відзначав, що книга – це унікальний засіб самовираження народу, і що з першого проведення

1996 р. Всесвітнього дня книги та авторського права у цей захід було втягнуто велике число учасників зі всіх континентів, які представляють різні культури.

З огляду на роль дня книги у самовираженні народу (чи меншини, у нашому випадку) варто б і нам дуже серйозно і відповідально зупинитись над тим, що ми самовиражаємося нашою же культурою. Але головне при цьому те, наскільки ми її знаємо, як зберігаємо і як саме самовиражаємося нею, тобто, як ми її пропагуємо і якими постаємо в очах одногородян. Це питання, до речі, сьогодні, так би мовити, «на денному порядку» сучасної етнологічної науки, яка називається імагологією.

Судячи тверезо, можемо погодитися, що складові нашої культури – це, по-перше, успадкована, виключно традиційна, народна (не без сусідських впливів), і набута засобом освіти. Якщо для власного суто етнічного ознайомлення з нашою традиційною культурою нами здійснено чимало, сконкретизовано публікацією фольклорних збірників пісень та, значно менше, народної прози, звичаєвості тощо, то для нашого ж самовираження засобом традиційної культури по-румунськи зроблено дуже мало. Наші співгромадяни румуни та з-поміж інших нацменшин нашого традиційного культурного «обличчя» не знають, хоча воно гарне і відзначається деякими тільки йому властивими рисами, як, наприклад, помітною нашою душевною ліричністю, яку відзначив румунський літературознавець і фольклорист Овідіу Пападіма у своїй передмові до збірника пісень нацменшин Румунії «Întrecerea florilor» (1971), на основі 25 мною записаних українських пісень і перекладених разом з поетом Г.Гремеску. Наше самовираження можемо здійснювати лише посиленням культурним «діалогом» з мажоритарною культурою, про що йшлося в іншій моїй статті.

Друга складова нашої культури, набута шляхом освіти і піднесення культурного рівня – не менш важлива, навпаки, може, зараз навіть важливіша, і її слід би напористіше оприлюднювати, бо вона набувається зараз, і то у надто складних для сприйняття й утвердження українства умовах освіти, а переклади на румунську мову з творчості наших українських письменників недостатньо поширюються серед одногородян.

Велику увагу на всіх дотеперішніх відзначеннях Всесвітнього дня книги та авторського права

надавалося мовній стороні як вирішальному факторові видавничої діяльності і поширення книги. Мовне питання у нас тепер – чи не найболюче, яке породжує «ланцюговий» небажаний наслідок: недостатнє знання рідної мови адресатами (етнічними українцями) творів, якими здійснюється наше самовираження, позбавляє їх можливості подальшого формування й увиразнення етнічного іміджу, доводячи до стану, в якому такі можна запитуватися: «Хто ми?», «Чиї ми діти?».

Успіх Всесвітнього дня книги та авторського права, не раз підкреслювалось в організованих урочистостях, залежить, в першу чергу, від підтримки з боку всіх зацікавлених сторін – авторів книг, видавців, педагогів, бібліотекарів, громадських діячів. Хоча у нас, українців Румунії, святкування цього дня ще не уведено у суспільний побут, але якщо подумаємо, як жалюгідно поширюються серед однокровних видані СУР-ом книги, то доходимо прегіркового висновку, що майже ніхто з вищезгаданих категорій співучасників культурного процесу не робить належне йому діло. Видані у нас книги розсилаються у місцеві осідки СУР-у, у шкільні бібліотеки, і там вони «лежать» собі спокійно. На жаль, у нас виявляється якесь дивне неусвідомлення того, що книги – це «вікно» у світ, це головний чинник розвитку, який пов'язує покоління. Попередні наші покоління, сповнені щирого прилучування до всього рідного, сповнені жадобою навчання, непідробними романтичними поривами і Божим обдаруванням художньо виражатися натхненним словом, видали чимало цінних творів, які сучасному поколінню (учнівському, студентському і ін.) майже чи зовсім не відомі. Яким же іншим способом сучасне покоління може приєднуватися до традиції попередніх поколінь!

Попри матеріальні здобутки (закупівля і споруджування осідків СУР-у), попри різні фестивалі, які минають і забуваються, книги залишаються надовгі роки доказами нашого культурного рівня, доказами того, що ми не є меншевартісними, а культурними членами етнічної громади, за що її поважають інші, бо, зрештою ж, культурно-цивілізаційний рівень – це чи не єдиний критерій оцінювання.

Діяльність піднесення культурного рівня певної етнії, включно і нашої, розрахована на довгу перспективу, і вона потребує постійних і конкретних ініціатив підтримки книги і її читання, вплив яких

виходить далеко за рамки символічної дати 23 квітня. Зраз у світі щорічно проголошується, наприклад, «Всесвітня столиця книги» з метою популяризації книжкової продукції. Чому б нам не приєднатися якимось способом до такого заходу?

У нашій культурній діяльності віддавна проводилися періодичні зустрічі письменників з читачами, зустрічі, які від певного часу почали рідшати, а протягом останніх років стали таки зовсім рідкими. Під егідою СУР-у, його комісії з питань культури, а також при допомозі Міністерства культури і культів Румунії можна б організувати своєрідний рух, як в Україні «Бібліомобіль», по місцевостях з українським населенням, тобто організувати пересувну колекцію нових книг і журналів. Можна б також «оживити» й активізувати бібліотечну сітку. У бібліотеках можна б організувати окремі розділи книг так, щоб свою книгу знайшов будь-який читач.

Майже узагальнює твердження, що наші книги не читаються, не зовсім правдиве. Я мав нагоду переконатися, що дехто з моїх колишнім шкільних товаришів, наприклад, з великою зацікавленістю читав прозові твори Корнелія Ірода, односельчанина тих читачів. А перед роками на національній олімпіаді з української мови суб'єктом вільного твору «Моя улюблена книга» кілька учнів обрали твори українських письменників Румунії. Отож, зацікавлення цією літературою існує. Його можна пожвавити, наприклад, принагідними оглядами-презентаціями, бібліотечними індивідуальними і груповими бесідами, голосним читанням. Тільки для цього всього слід мати відповідне бажання, охоту і усвідомлення загальної від цього користі і належної гордості за своє рідне та пошани до нього.

Як не раз підкреслював у своїх вітаннях той же Коїтіро Мацуура, розвиток книжної діяльності невіддільний від авторського права, і тому від першого проведення Всесвітнього дня книги протягом літ це свято мало і ціль нагадувати людству важливість охорони інтелектуальних творів та їх творців у моральному та майновому планах. Хоча у нас про щось подібне ніхто досі не нагадував, у наших авторів книг, як відомо, до кінця 2011 року не було причин жалітися. Прикро однак зараз, що з 2012-го минуло вже майже півроку, а досі появилася тільки одна-однісінька книжка, і та... з видавничого плану 2011 року!..

Володимир АНТОФІЙЧУК, професор, доктор, завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Псалом у творчості Тараса Шевченка та Міхая Емінеску: компаративістичний аспект

Найпоетичніша, за визначенням Івана Огієнка (Митрополита Іларіона), книга світу [6, с. 216], Псалтир з раннього середньовіччя і до сьогодні має величезний вплив на художню літературу, ставши основою для оригінальних творів, жанрів, тем, мотивів, образів тощо. Виняткова популярність цієї біблійної книги спричинила появу не тільки повних її національних перекладів, а й віршованих переспівів і трансформацій. Серед всесвітньовідомих – «Псалтир Давидів» (1578) Яна Кохановського, «Псалтир святого пророка Давида» (1673) митрополита Дософтея, «Псалтир рифмотворний» (1680) Симеона Полоцького, «Псалтир, або Книга хвали Божої» (1871) Пантелеймона Куліша та ін.

Тематично Псалтир дуже різноманітний. За спостереженням Зоряни Лановик, «найбільше творів релігійно-величального змісту, центральний мотив яких – прославлення Бога і Божої величі Всесвіту. Частина з них відтворює образ людини в її стосунку до Творця і творіння, її земне життя – як тимчасову мандрівку до вічності; значна кількість присвячена мотивам Ізраїльської історії, описує визначні події, виявляє Божу руку в ході людської історії; ряд співвідноситься з Законом і літературою мудрості – в них говориться про істинність Божого Слова і необхідність дотримання заповідей для благополуччя і благословення кожної людини, родини, народу» [4, с. 345 – 346]. Ці та інші ідейно-змістові якості біблійної книги, її глибокий ліризм і вишукана художня форма стали унікальним мистецьким зразком для поетів різних культурно-історичних епох.

Окремої розмови потребує доба романтизму з її винятковою увагою як до народно-національних витоків і джерел, так і до тих загальнолюдських мистецьких і духовних цінностей, що постали під впливом античної і біблійно-християнської міфології. Зокрема в книгах Старого й Нового завітів романтики шукали тих аналогій, які б найбільше відповідали їхньому ідеалу – ідеалу вільної, духовно досконалої особистості, яка шукає гармонії із самою собою і навколишнім світом, а також відгукувалися б на актуальні національні потреби. Цілоком закономірно, що таким матеріалом для них нерідко ставав Псалтир. Скажімо, мотиви складного, а то й трагічного буття єврейського народу були цікавими для поетів-романтиків з огляду на те,

що вони сприймалися як своєрідні архетипи, які так чи інакше мають повтори в історії усїєї земної спільноти. Водночас вони розглядали їх як матеріал націотворчого процесу й засіб пробудження національної історичної пам'яті.

З цього погляду цікавими й перспективними видаються дослідження, які б розкривали зв'язки й співвідношення однієї національної літератури, одного національного митця з письменством інших народів, з творчістю конкретного інонаціонального поета. Що стосується української літератури, то тут найпоказовішою видається творчість Тараса Шевченка, який сприймав Псалтир, а з ним і всю Біблію, передусім як Святе Письмо, а відтак – як геніальну пам'ятку світової культури. У сучасному літературознавстві на різних рівнях поезія українського поета вкладається в типологічний ряд романтичної літератури, до якого належать А. Міцкевич, Ю. Словацький, О. Пушкін, Ш. Петефі та ін., проте майже зовсім оминається творчість інших великих романтиків, як, наприклад, М. Емінеску. Особливий інтерес у цьому плані, на мою думку, може становити відгомін Псалтиря у творчості українського та румунського поетів.

Підстав для таких зіставлень, вважаю, є кілька. По-перше, позначена яскравою індивідуальною і національною своєрідністю, поезія Т. Шевченка та М. Емінеску органічно виростала з життя й історії рідних народів, їх ментальності й духовності, фольклору й міфології. По-друге, унікальність духовного світу й творчості обох поетів виявляється в їхній незвичайній зосередженості навколо центру, яким є для них вітчизна – Україна для першого й Румунія для другого. У літературі романтизму, як ніколи, багато поетів, які були палкими патріотами своєї землі, її співцями й захисниками, борцями за свободу й пророками, проте небагато знайдеться таких, в яких зосередженість на ідеообразі вітчизни сягала б такої всепроникності, такої духовної та емоційної напруги. По-третє, поети належали до націй, які на тривалий час або на короткий період повністю або частково втрачали незалежність. Тому любов до рідної землі, сповнена глибокою ніжністю й непохитною вірністю, є безперечною домінантою їхніх ментально-емоційних світів.

Звернення до Псалтиря в Т. Шевченка набагато продуктивніше, ніж в М. Емінеску. Проте, зрозуміло,

тут важить не так кількісний показник, як художньо-мистецький підхід до інтерпретації чи трансформації загальновідомого зразка.

Протягом свого творчого життя Т. Шевченко не раз звертався до Псалтиря, який ще змалку був його улюбленою книгою. Але ці звернення найяскравіше виявилися спершу у вигляді епіграфів до поеми «Єретик» (1845), містерії «Великий льох» (1845), відтак постали окремим циклом «Давидові псалми» (1845) і, нарешті, втілилися в «Подражанні 11 псалму» (1859). А найцікавішим зверненням до Псалтиря в М. Емінеску можна вважати тільки один твір – вірш «Дойна» (1883).

«Псалми, – як справедливо зауважує З. Лановик, – були популярною формою спілкування людини з Богом нарівні з молитвою. Тому більшість з них наближається до молитовної форми, а вся книга сприймається не як книга ліричної поезії, а як книга молитовних гімнів» [4, с. 344 – 345]. Закономірно, що Псалтир дав могутній поштовх і для творення молитви літературної, яка нарівні з іншими жанрами релігійно-філософської лірики надзвичайно продуктивно розвивається у світовій літературі.

Молитва літературна, безумовно, пов'язана з особистими релігійними переконаннями її авторів, глибокою вірою у силу і справедливість Абсолюту. У творчості Т. Шевченка й М. Емінеску вона найчастіше засновується на Богородичному культі, йде від твердої віри обох авторів у заступництво Божої Матері. Так, поема Т. Шевченка «Марія» (1859) розпочинається молитвою до Богородиці, емоційно-смысловим центром якої виступають звертання, характерні для християнської традиції: «мій пресвітлий раю», «святая сило всіх святих», «пренепорочная», «пречистая», «достойно петая», «царице неба і землі», «всєблагая» [с.] та ін. Відповідна домінанта має місце і в поемі «Неофіти» (1857). Такими ж релігійними почуттями, що йдуть з глибин душі й серця, сповнені й поезії цього жанру в творчості М. Емінеску, як, приміром, «Rugăciune» («Молитва»):

Crăiasă alegându-te
Îngenunchem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie;
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupra-ne soboară,
O, Maică prea-curată,
Și pururea fecioară,
Marie! [9, с. 636].

(Царицею Тебе величаєм / І навколішки прохаєм,
/ Вознеси нас і спаси нас / З валу, що руйнує весь час.
/ Будь щитом захисним / І муром спасівним, /

Позіром обоженним / Осягни нас охоронним, / О, Мати Пресвята, / Навіки Непорочная, / Маріє! – Переклад Івана Кідещука).

Безперечно, молитва в Т. Шевченка й М. Емінеску постає як сокровенний вияв релігійного духу, оформлений у своєрідний релігійно-філософський жанр, який акцентує світоглядні, духовно-особистісні й ідейно-художні пошуки обох поетів.

В інтерпретаціях Псалтиря і Т. Шевченка, і М. Емінеску спиралися на глибокі духовні й літературно-мистецькі традиції як національного, так і світового письменства.

У циклі «Давидові псалми» Т. Шевченко художньо опрацював усього десять зразків старозавітної книги (1, 12, 43, 52, 53, 81, 93, 132, 136, 149). Щодо визначення їх жанрової модифікації думки літературознавців розходяться. Найчастіше їх кваліфікують як переспіви, переклади або як своєрідне поєднання одного й іншого. Інколи вони тлумачаться як цілісна ідейно-змістова група, яка повторює основні мотиви й жанрові різновиди усїєї біблійної книги псалмів. Тому Шевченків цикл називають новітнім українським Псалтирем. Міні-Псалтирем і навіть «кишеньковим» псалтирем, десятма заповідями українському народові тощо. Ірина Даниленко прагне довести, що «завдяки саме Шевченкові в український літературний дискурс уперше було введено «високий» стиль парафрастичного псалма» [2, с. 100 – 101]. Вважаю, що до «Давидових псалмів» Т. Шевченка слід застосовувати ті ж критерії, що й до власне літературного циклу, в якому окремі твори постають як цілісна структура, об'єднана відповідною стилістикою і спільними темами, ідеями, мотивами, образами тощо. Інакше кажучи, маємо підстави розглядати «Давидові псалми» Т. Шевченка як оригінальний викінчений твір, у якому своєрідної трансформації зазнали провідні теми Псалтиря, які цілоком узгоджувалися з думками поета, висловленими в багатьох його творах періоду написання циклу: посланні «І мертвим, і живим», поемі «Великий льох», віршах «Холодний яр», «Три літа», «Як умру, то поховайте...» та ін. Тобто «Давидові псалми» Т. Шевченка можна поставити в один ряд з тими творами, які заснувалися на біблійному сюжетно-образному матеріалі, як, наприклад, «Каїн» Д. Байрона чи «Мойсей» І. Франка. Адже Т. Шевченко сприймав Біблію «не лише як людина віри, а й як поет, стиліст, підпадаючи під вплив її потужної образності. Висока біблійна патетика – невід'ємна складова його поезії» [3, с. 286].

У циклі «Давидові псалми» Т. Шевченка поряд із релігійно-особистісними виразно вчуваються патріотичні й національно-визвольні інтонації. З цього погляду на особливу увагу заслуговує трансформація 136-го псалма («На риках круг Вавилона...»).

(Продовження на 8-ій стор.)

Псалом у творчості Тараса Шевченка та Міхая Емінеску: компаративістичний аспект

(Продовження з 7-ої стор.)

Поетові нестерпно боліло колоніальне становище України в умовах Російської імперії. Зміст біблійного псалма, що дуже точно накладається на історію України, вражає своїми промовистими аналогіями, а в переробці Т. Шевченка актуалізує гострі проблеми суспільно-політичного буття українського народу. Зразок першоджерела розкриває духовну велич єврейських бранців, які в умовах тривалого вавилонського полону відмовилися співати рідних пісень своїм поневолювачам і на знак протесту повісили музичні інструменти на прибережні дерева. У вірші Т. Шевченка вловлюється точна еквіваленція: Україна = Єрусалим, Вавилон – царська Росія, і саме з таким підтекстом, за точним спостереженням Магдалини Ласло-Куцюк, “мотив проходить через творчість чільних українських письменників” [5, с. 171].

У поезії М. Емінеску “Дойна” вловлюється відгомін кількох псалмів (82, 108, 73), а особливо 136-го, на що вказували дослідники творчості румунського поета, а найбільш аргументовано – професор Ясського університету Александру Андрієску в монографії “Psalmii în literatura română” (2004). У вірші М. Емінеску помітний синтез біблійної стилістики й поетики популярної народної пісні з її щемким ліризмом і жалібними інтонаціями:

De la Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin și pân' la Mare
Vin muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o ațin;
Din Boian la Vatra-Dornei
Au umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște [9, с. 232].

(Від Дністра до Тиси долини / Всі румуни голосили,
/ Що й не можуть пройти / Через перепони чужини.
/ Від Хотина і на всі моря / Чути покрик москаля, / А
від моря до Хотину / Тиснуть нам у спину. / Від Бояна
до Ватра-Дорней / Обсіла гусінь дерен чорний, / І
чужинець нами поганяє, / Що вже й брат брата не
знає. – Переклад Івана Кідещука).

Винятково важливу смислотворчу роль у “Дойні” М. Емінеску відіграє поняття “чужинець” (“чужий”) (відвертий перегук із біблійним джерелом), що підкреслює у спосіб прямого називання становище Румунії в умовах російської експансії. А у вірші Т.

Шевченка, як указувалося вище, долю України як російської колонії передано в завуальованій формі – через семантику символів біблійного псалма. Український поет, стилізуючи старозавітну книгу, погрожує ворогові Божою карою, тоді як румунський митець апелює до національної пам'яті, звертаючись до образу Стефана Великого, який вигнав чужинців з рідної землі. Аналогічним художнім прийомом скористався раніше М. Шашкевич (“Русланові псалми”), у псалтирних інтерпретаціях якого відчутне поєднання двох начал – біблійного й національного (українського) (див.: 1, с. 112).

Очевидно, “Дойна” М. Емінеску засвідчує новий етап в інтерпретації світовою романтичною літературою псалтирної лірики – свідомий відхід від прямої передачі тексту першоджерела і його актуалізації, коли проблеми національного буття постають на тлі біблійної історії і розглядаються крізь призму загальновідомих подій.

Викладене вище наводить на думку, що і Т. Шевченко, і М. Емінеску у рецепціях Псалтиря спиралися як на національні, так і загальнокультурні традиції, створивши універсальні зразки, в яких національне пізнається крізь призму загальнолюдського, а загальнолюдське – крізь призму національного. Утім, уважніші спостереження на цю тему ще попереду.

Література:

1. Бетко І. *Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії кінця XIX – початку XX століття*. – Zielona Góra – Kijów, 1999. – 160 с.
2. Даниленко І. *Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція: Монографія*. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 304 с.
3. Дзюба І. *Тарас Шевченко. Життя і творчість*. – К.: ВД “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 720 с.
4. Лановик Зоряна. *Hermeneutica Sacra*. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.
5. Ласло-Куцюк М. *Засади поетики*. – Бухарест: Критеріон, 1983. – 396 с.
6. Огієнко Іван. *Давньоєврейська поезія // Рідна мова*. – 1938. – Ч. 5. – С. 213 – 224.
7. Шевченко Т. *Повне зібр. тв.: У 12 т.* – К.: Наук. думка, 1989. – Т. 1. – Т. 2. – 526 с.
8. Andriescu Al., *Psalmii în literatura română*. – Iași: Editura universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2004. – 354 р.
9. Eminescu. *Opere. – I. Poezii*. – București: Univers enciclopedic, 1999. – 736 р.

Борис БУНЧУК, професор, доктор, декан Філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

ПОЕТИЧНІ ФОРМИ МОЛОДОГО ШЕВЧЕНКА

(Продовження з № 213)

Іншою формою, яку досить часто використовував Шевченко, є катрени 12-11-складовика з римуванням AbAb. Н. Костенко у статті «Про 126-116-складовий вірш Т. Г. Шевченка» (2008) виділяє 4 основні схеми цієї структури: а) чисто амфібрахічна (Амф4ц); б) 2-стоповий амфібрахій у першому доцезурному піввірші і 3-стоповий хорей у другому піввірші; в) 3-стоповий хорей у першому піввірші і 2-стоповий амфібрахій у другому; г) чисто хореїчна (Хбц). Щодо генези цієї форми у поета, Н. Костенко зауважує, що «питання про походження Шевченкового 12-11-складового вірша залишається непроясненим» [8, с. 93] і пропонує, як і багато інших віршознавців, звернути увагу на можливий вплив польської версифікації. Загалом поділяючи цю думку, все ж зазначимо, що перший вид цієї форми (Амф4ц) молодий Шевченко знав із перекладу Міцкевичевого «Фариса», який здійснив Л. Боровиковський ще у 1829 році (надруковано у «Вестнике Европы», 1830). Переклад розпочинається такими рядками:

Як човен веселий, відчаливши в море,
По синім кришталі за вітром летить,
І веслами воду і пинить, і оре
Лебежою шиєю в хвилях шумить, –
Так дикий арап, поводи відпустивши
Коню вороному, в пустиню біжить.
Кінь шибкий, копита в піску потопивши,
Як криця гаряча в воді, клекотить.
Вже кінь мій по морю сухому ширя
І хвилю піщану грудьми розтина [13, с. 47].

Звернемо увагу, що наведений десятивірш складається з двох катренів, у яких взаєморимуються парні рядки (AbAb+CbCb), та завершального двовірша з римуванням aa. Відгомін такої строфіки вбачаємо й у формі вірша Л. Боровиковського «Козак» (надр. 1830 р.) – катрени Амф4343, після яких йде двовірш-підсумок, який завершує увесь твір:

Прощай же, отчизно, ти, рідний мій край!
Неси мене, коню, за бистрий Дунай! [13, с. 59].

Завершальну коду у формі двовірша Амф4ц із парним римуванням фіксуємо й у двох перших творах

Т. Шевченка зі схемою 12-11-складовика.

Третя частина «Причинної» розпочинається двома катренами четвертого виду 12-11-складовика (Амф4ц) з римуванням AbAb:

Така її доля... О Боже мій милий!
За що ти караєш її, молоду?
За те, що так щиро вона полюбила
Козацькі очі?... Прости сироту!
Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки,
Одна, як та пташка в далеких краях.
Пошли ж ти їй долю – вона молоденька,
Бо люде чужії її засміють [16, с. 74].

У наступному катрені Амф4ц ще продовжуються, але вже з'являються силабічні рядки. Далі постає восьмивірш з окремими силабічними рядками і римуванням AbAbAcAc. Наступні два катрени теж містять окремі силабічні верси. Завершується уривок двовіршем:

О Боже мій милий! Така твоя воля,
Таке її щастя, така її доля! [16, с. 75].

«Чистий» Амф4ц (4-й вид) охоплює 73% рядків. Значно менше версів другого (23%) та третього (4%) видів. Відсутні рядки з ритмом четвертого виду.

Поезія «Нудно мені, тяжко – що маю робити?» (на нашу думку, вона може бути ліричним відступом у якомусь більшому творі) складається з шести катренів 12-11-складовика з римуванням AbAb та завершального двовірша з римуванням AA.

Нудно мені, тяжко – що маю робити?
Молитися Богу? Так думка не та!
Не рад би, ей богу, не рад би журитись,
Та лихо спіткало, а я сирота [16, с. 405].
Наведемо також завершальний двовірш:
В степу при дорозі – високі могили...

Отам моя доля, там світ Божий милий! [16, с. 405].

Повна «амфібрахізація» (4-а форма 12-11-складовика) характерна для 62% рядків. Друга форма становить 23%, третя – 15. Четверта, як і в попередньому уривку, відсутня.

(Продовження на 10-ій стор.)

ПОЕТИЧНІ ФОРМИ МОЛОДОГО ШЕВЧЕНКА

(Продовження з 9-ої стор.)

В інших творах зі вставками 12-11-складовика – «На вічну пам'ять Котляревському», «Катерина», «Перебендя» – присутня нова якість: кода-двоірш зникає, серед катренів з'являються п'ятивірші, шестивірші та семивірші. Значно зменшується відсоток «чистого» Амф4ц, з'являються верси з ритмом 12-11-складовика четвертого виду.

Цікавою для аналізу виступає форма 8-складового та 6-складового віршів у раннього Т. Шевченка. Пісенний фольклорний восьмискладовик апробував у літературі І. Котляревський (19-а пісня в «Наталці Полтавці»):

Ой я дівчина Полтавка,	U U U U U U U 5+3
А зовуть мене Наталка:	U U U U U U U 5+3
Дівка проста, не красива,	U U U U U U U 4+4
З добрим серцем, не спесива.	U U U U U U U 4+4

[9, с. 249]

94% версів хореїзовано 44% рядків мають «правильну» силабічну будову 4+4, решта – 5+3 та 3+5.

У Шевченковій «Тарасовій ночі» кобзар співає:

«Нехай буде отакечки!	U U U U U U U
Сидить, діти, у запічку,	U U U U U U U
А я з журби та до шинку,	U U U U U U U
А там найду свою жінку,	U U U U U U U
Найду жінку, почастую,	U U U U U U U
З вороженьків покепкую».	U U U U U U U

[16, с. 88]

У цих двоіршах витримана силабічна будова 4+4, лише один рядок має ритм хорей.

Авторський відступ у поемі «Катерина», який розпочинається словами «Єсть на світі доля...» створює уявлення про численні «Пісні свіцкі» XVIII століття. Одну з них наводить у «Наталці Полтавці» І. Котляревський. Зацитуємо чотири перші двоірші:

Та йшов козак з Дону, та з Дону додому
Та з Дону додому, та сів над водою.

Сівши над водою, проклінає долю:
Ой доле, ти, доле моя злая!

Доле моя злая, чом ти не така!
Чом ти не така, як доля чужая?

Другим дала лишне, мене ж обжаєш,

І що мені миле, і те однімаєш [9, с. 243].

Маємо двоірші 12-складовика 6+6, четверта частина версів характеризується ритмом Амф 4ц, решта – силабічним.

Т. Шевченко записує 12-складовик піввіршами, утворюються катрени 6-складовика:

Єсть на світі доля,
А хто її знає?
Єсть на світі воля,
А хто її має?
Єсть люде на світі –
Сріблом-злотом сяють,
Здається, панують,
А долі не знають [16, с. 99].

Третій і п'ятий катрени уривка повністю амфібрахізовані, загалом 14 рядків уривка (58%) мають ритм Амф2, 7 рядків (29%) – ХЗ. Римування у катренах ABCB і ABAB.

Наприкінці зупинимося на силабо-тонічній формі, яку Шевченко використав у своїх поліметричних творах «Причинна», «На вічну пам'ять Котляревському», «Катерина». Це – катрени 4-стопового ямба з римуванням AbAb. Така структура була відома в українській поезії вже з XVIII століття з окремих анонімних віршів («Чи чули ви, панове, зроду...») та з «Енеїди» І. Котляревського. Твір Л. Боровиковського «Молодиця» розпочинається і закінчується такими рядками:

Ватагами ходили хмари,	U U U U U U U U
Між ними молодик блукав,	U U U U U U U U
Вітри в очеретах бурхали,	U U U U U U U U
І Псьол стогнав і клекотав.	U U U U U U U U

[13, с. 38]

Подібним чином розпочинає свою «Причинну» молодий Т. Шевченко:

Реве та стогне Дніпр широкий,	U U U U U U U U
Сердитий вітер завива,	U U U U U U U U
Додолу верби гне високі,	U U U U U U U U
Горами хвилю підійма.	U U U U U U U U

[16, с. 73]

У Боровиковського та Шевченка уривки подібні і змістовно, і формально: катрени Я4 з римуванням AbAb. Повнонаголошених рядків у Боровиковського 20%, у Шевченка – 31%; версів із позасхемними наголосами, відповідно 5% і 9,5%. Навіть рими близькі за якістю: переважають точні (у Боровиковського – 57%, у Шевченка – 60%), менше приблизних (у

Боровиковського – 0, у Шевченка – 9,5), більше неточних (у Боровиковського – 40%, у Шевченка – 33,5), різнограматичних у Боровиковського – 20%, у Шевченка – 29, дієслівних у Боровиковського – 50%, у Шевченка – 43.

На дві точні внутрірядкові рими у Боровиковського («Псьол стогнав і клекотав...», «Псьол готить, вихрить, дуріє...») Шевченко відповів однією внутрішньою неточною («Ідуть дівчата в поля жати...»).

Утім, виявляємо відмінність у виді ритму чотирисловика, пов'язану з акцентуацією стоп. У Л. Боровиковського перша стопа більше наголошена, ніж друга: 95 проти 70. У Т. Шевченка, навпаки, 86 проти 98.

Чотирисловий ямба Л. Боровиковського, за М. Гаспаровим, характеризується «архаїчним» видом ритму. Такий ритм, за даними російського науковця, був властивий для російських ямбів до 1820 року.

Чотирисловий ямба Т. Шевченка має «традиційний» ритм, характерний для російської поезії після 1820 року [3, с. 161]. Отже, Т. Шевченко, щодо цієї форми, орієнтувався на ритміку сучасної для нього російської поезії, можливо, й через українське посередництво (наприклад, Є. Гребінки, російськомовні чотирисловики якого були з «традиційним» ритмом, до того ж, із довільним римуванням).

Зробимо стислі висновки. На систему віршування Т. Шевченка впливало розуміння української поетичної форми, в основному як силабічної, яка була властива фольклору та давній українській літературі. Безпосередній вплив на творення форми творів мо-

лодого Шевченка мали літературні попередники І. Котляревський (14-складовик, 6-складовик, Я4) та Л. Боровиковський (поєднання структур із різних систем віршування у ПК, елементи строфіки та характеру рими). Разом з тим – Шевченко реагував на певні версифікаційні явища у російській (Я4 з «традиційним» ритмом) та польській (12-11-складовики з катренною будовою і римуванням AbCb) літературах.

Специфіка Шевченкової поетичної форми перших років творчості така: третина творів має поліметричну будову, основна форма – катрени 14 складового вірша з римуванням ABCB (послідовність у дотриманні складового поділу на 4+4 і акцентна свобода, різноспособове урізноманітнення ритму способом розриву рядка, зміною характеру закінчень версів та цезур), використання інших форм – 12-11-складовика, 12 складовика, 8-складовика, 6-складовика, чотирислового ямба як окремих ланок у ПК (виняток становить – 12-11-складовик).

Щодо строфіки, превалюють катрени (трапляються відходи від монострофізму та введення астрофічних уривків) з римуванням ABCB (у 14 складовика) з відхиленнями, або AbAb (у Я4 і 12-11-складовика) з відхиленнями.

Частка точних рим нижча, ніж у багатьох сучасників, натомість – значна кількість неточних і приблизних рим. Простежується активне використання різних видів внутрішньої рими, поет вдається до міжрядкових та міжстрофних переносів.

Література

1. Волинський П. *З творчого доробку* / П. Волинський. – К. : Дніпро, 1973. – 326 с.
2. Гаврилюк Н. *Український поліметричний вірш* / Н. Гаврилюк. – К. : Фенікс, 2009. – 252 с.
3. Гаспаров М. Л. *Современный русский стих. Метрика и ритмика* / М. Л. Гаспаров. – М. : Наука, 1974. – 487 с.
4. Єфремов С. О. *Шевченкознавчі студії* / С. О. Єфремов. – К. : Україна, 2008. – 365 с.
5. Колесса Ф. М. *Фольклористичні праці* / Ф. М. Колесса. – К. : Наук. думка, 1969. – 510 с.
6. Коптілов В. *Деякі мовні особливості Шевченкової рими* / В. Коптілов // Мовознавство. Наукові записки. – Т. XVII. – К., 1962.
7. Костенко Н. В. *Метричний довідник до віршів Тараса Шевченка: методична розробка з курсу віршознавства* / Н. В. Костенко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 1994. – 40 с.
8. Костенко Н. *Про 126-116-складовий вірш Т. Г. Шевченка* / Наталія Костенко // Віршознавчий семінар: присвячується пам'яті Галини Кіндратівни Сидоренко : зб. наук. праць та спогадів. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – С. 91-100.

9. Котляревський І. *Повне зібрання творів* / І. Котляревський. – К. : Наук. думка, 1969. – 510 с.
10. Мальцев В. С. *Українське віршування перших десятиріч XIX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук.* : 10.01.06 / В. С. Мальцев. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
11. Сидоренко Г. *Ритмика Шевченка* / Г. Сидоренко. – К. : Вид-во Київського університету, 1967. – 182 с.
12. Сидоренко Г. *Українське віршування від найдавніших часів до Шевченка* / Г. Сидоренко. – К. : Вид-во Київського університету, 1972, 140 с.
13. *Українські поети-романтики : Поетичні твори.* – К. : Наук. думка, 1987. – 592 с.
14. Чамата Н. *Поліметричні композиції у творах українських поетів-романтиків* / Н. Чамата // *На стику культур : польський та український вірш* : зб. наук. праць. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – С. 112-132.
15. Чамата Н. *Ритмика Т. Г. Шевченка* / Н. Чамата. – К. : Наук. думка, 1974. – 175 с.
16. Шевченко Т. Г. *Повне зібрання творів* : У 12 т. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 1 : Поезія 1837–1847. – 784 с.
17. Якубський Б. *Форма поезій Шевченка* / Б. Якубський // *Тарас Шевченко*. Збірник за ред. Є. Григорука і П. Філіповича. – К. : Держвидав, 1921. – С. 49-73.

Іван РЕБОШАПКА

КОМПЛЕКСНІСТЬ СУЧАСНИХ ЗАПИСІВ НАРОДНОЇ ЗВИЧАЄВОСТІ

Роздуми на тему даної статті сколихнула, підказала мені недавня поява фінансованої СУР-ом книги передчасно померлого (2011 р.) Олексі Бевки «Марамороська свальба * Народне дитинознавство» (Вид-во «RCR Editorial», Бухарест, березень, 2012), який, на превеликий жаль, не дожив побачити її надрукованою, бо, як впливає з передмови редактора Михайла Михайлюка, вона зазнала довгу «історію» свого «воплотіння» – з різних непростих суб'єктивних та об'єктивних причин.

Комплексність сучасних записів народної звичаєвості, по-перше, завдячується її традиційній природі, функціям та часовій еволюції чи, точніше, поступовому занепадові. Народна звичаєвість почала складатися дуже давно і з часом вона набула системного статусу, врегульовуючи, до часу появи писаних законів, суспільно-економічні, сімейні, морально-етичні й інші порядки. З часом, у міру постання і входження в дію писаних законів, звичаєва інституційна система почала втрачати свої «юридичні» функції, за нею залишаючись тільки естетична функція, бо, як відомо, кожний народний звичай повинен був відзначатися і своєю красою та привабливістю, словом, повинен був відбуватися гарно. Разом з розвитком культури, і естетична функція почала занепадати, будучи поступово заміненою формами новітньої культури. Внаслідок деструктивних процесів система традиційної народної звичаєвості розпалася, в живому побутуванні зустрічаючись тільки її окремі «уламки». У міру наближення до наших днів, занепадницький процес традиційної звичаєвості є чимраз відчутнішим. У більш-менш «заокругленій» формі традиційна звичаєвість тепер зберігається (і то не повсюди, а тільки в ізольованих чи далеких від міської цивілізації місцевостях) лише у латентній формі, тобто у пам'яті старожилів, у конкретних проявах вона значно «зрезюмована» і «уніформізована», позбавлена традиційного символічного значення, у певній мірі сповнена елементами сучасного побуту тощо.

По-друге, сучасні записи народної звичаєвості комплексні, бо вони покликані «реконструювати»

з живих чи латентних «уламків» її традиційну систему, типологічні подібності, місцеві проявлення у тій чи іншій фольклорній зоні та аспекти осучаснення, сконкретизовані у «скорочуваннях» та «зрезюмуваннях» традиційного «сценарію» звичаєвості, у втрачання магічно-символічних значень поступів та жестів її виконавців тощо. Тому-то зараз записувач народної звичаєвості повинен бути дуже добре підготовленим з етнологічної точки зору, тобто детально обізнаний з природою, функціями та способами виявлення народної звичаєвості тієї фольклорної зони, в яку він направляється проводити польові обстеження. Він повинен добре усвідомлювати, що саме бажає побачити під час польових обстежень, а чого може і не зустрінути у живому побутуванні, тобто він не направляється на терен «відкривати Америку» (вона давно «відкрита» іншими), а пересвідчитись у справі збереження і функціонування у наш час відомої йому традиційної звичаєвості. Брак наукової «озброєності» записувача не може бути компенсований уродженою його приналежністю до зони обстеження, бо в такому випадку, не знаючи, що саме слід спостерігати, записувач зареєструватиме тільки «поверхневий» аспект звичаєвості в його принагідному «плині», не маючи на увазі, як і будь-який народний респондент-оповідач, «глибинні» значення дій та жестів учасників звичаєвості, необхідних для наукової її інтерпретації.

Оглянувши на основі даних вимог етнологічної науки головну частину книги Олексі Бевки «Марамороська свальба» (записана не зі всієї Мараморощини, а лише з рідного села автора Поляни та із сусіднього – Кривого), доходимо висновку, що в ній багато цінних і корисних для науки аспектів, але і чимало, скажім, недоробків чи недоглядів.

Перш за все, книга справляє гарне враження уміло замисленими і по-мистецькому виконаними обкладинками. Численними ілюстраціями-фотографіями великої давнини (ще з 1900-х років) і недавніх часів (які свідчать про майже незмінну форму народного одягу) автор підсвідомо наче «уводить»

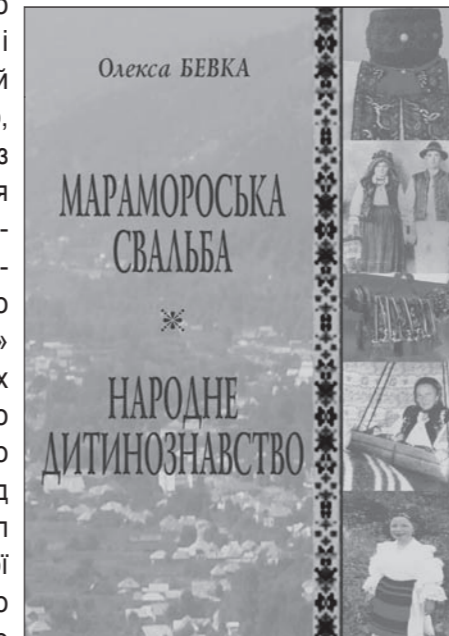
читача-outsider-а (необізнаного з цим краєм, чужого) в якийсь архаїчний світ. Такому враженню слугує і самий запис весільного ритуалу, який певними своїми моментами нагадує стародавні, чи не патріархальні звичаї, як, наприклад, влаштування «столів» для весільних, їх угощання (інколи нечуванним, таки патріархальним і дивним способом – киданням кухаркою галушок застільним дерев'яною ложкою прямо в рот) і ін. Неясно тільки, чи всі ці звичаї живуть і зараз, а чи вони «видобуті» «археологічним» способом з народної пам'яті.

Похвальним є те, що запис Олексі Бевки – цілісний, епізодично «заокруглений», поданий від початку і до самого кінця обрядодійств. Надто цікавий своїм мовним «одягом» і структурою звичай сватання, який майже тотожний своєю природою, символічною «інсценізацією» з наведеним «сценарієм» сватання П.Чубинським (П.Чубинский, Труды..., IV, ч. 117, с. 107), передрукованим мною у Додатках до мого «Curs de folclor literar ucrainean» (1977). У розподілі же весільних етапів закралась неточність: до передвесільного етапу зачислено і три сегменти «сценарію» (Похід до Божої церкви; Церемоніал вінчання; Повернення з Божої церкви), які належать до другого етапу, до власне весілля, яке звичайно відбувається у неділю, давніше, у певних зонах відбувалося у вівторок або у четвер (автор не вказує точно це стосовно обстежених сіл).

У вичисленні передвесільних ритуалів (с. 24) вказано і звичай заплітання нареченої та вінкоплетіння, які відбуваються у нареченої, становлячи загальновідомий «Дівич-вечір» (у румунів – «Fedeleş» чи «Seara fetelor»), який відбувається ввечері напередодні вінчання. Того ж вечора у жениха має місце шиття стяга. Це – останній найважливіший момент так званих переходових ритуалів молоді (див. Arnold Van Gennep, «Les rites de passage», 1909; рум. переклад – «Riturile de trecere», 1996), коли наречена прощається із своїм дівочим станом, а жених – з парубочим, вони переходячи у стан заміжньої і, відповідно, одруженого. В 1993 р. я протягом цілого вечора і аж до пізньої ночі був присутнім («озброєний» відеокамерою) на шитті стяга у жениха в обстеженому Бевкою селі Кривому,

де була присутня і наречена, і вони обоє разом шили стяг, що є звичаєвою інновацією з наскрізним символічним значенням. Їх обох уже з ушитим стягом згодом присутні обтанцьовували колом у ритмі чудової мелодії, і обтанцьовування відбувалося з магічною настановою.

З опису Бевки випливає, що після виплетення вінка у нареченої і шиття стяга у жениха, «кожне з них двох вирушало в дорогу», тобто до вінчання (?). Спеціаліст зрозуміє, що «вирушання в дорогу» відбувалося не того ж вечора, вночі (?!), а наступного дня, неспеціаліст же бозна-як зрозуміє авторське твердження.

Наступний день – це власне весільний. Починався він повсюди (включно і в Кривому) обрядовим одяганням нареченої до шлюбу. Відбувався цей звичай у коморі, де зберігалися продукти господаря (щоб, згідно з магічним мисленням людей, непорочністю нареченої вплинути на добробут в господарстві та народючість землі), і присутніми на цьому звичаї могли бути тільки жінки (мені як чоловічі дозволили вступити до комори, бо нікому було знімати на камеру звичай одягання нареченої). Цей настільки важливий момент, а також ряд інших не зафіксовано в записі Бевки.

Погано вражає те, що опис весілля починається помилковим твердженням автора: що «весілля розпочинаються перед Різдвяними святами (у прикметнику помилково вжито два н), коли «Дівчина казала: прийшли і мої мнясниці». Цю помилку виправлено у підрозділі «Визнавки» (с. 28), де вказано, що «весілля не чинились під час посту», включно і передріздвяного, а в м'ясиці, які наставляли після зимових свят.

Цінним є уведення весільної звичаєвості у суспільні умови майнової нерівності і поділу жителів сіл на заможних (ґаздів) і бідних (чи діючий цей поділ і зараз – не впливає з опису), вихідці з-поміж яких ніколи не одружувались, заможні тільки із заможними, а бідні з бідними чи, як це підсумовували місцеві приказки, бідні лагодили «бідні из бідами», «кожух до кожуха, а сіряк до сіряка».

(Продовження на 14-ій стор.)

КОМПЛЕКСНІСТЬ СУЧАСНИХ ЗАПИСІВ НАРОДНОЇ ЗВИЧАЄВОСТІ

(Продовження з 13-ої стор.)

Ці приказки (надто цікаво!) типологічно і своїм значенням вповні співвідносні з прислів'ям-відповіддю сільської дівчини Наталки Полтавки панові Возному з одноіменної п'єси І.Котляревського: «У нас єсть пословиця: «Знайся кінь з конем, а віл з волон»».

Для «реконструювання» «сценарію» традиційного весілля чи, може, для автентичної подачі його сучасного побутування корисними є часті ремарки автора стосовно магічного значення цілого ряду ритуальних напучувань, побажань, жестів та вживаних предметів.

Хоча суцільний та «заокруглений», весільному описові Бевки хибує одна з його визначальних рис, а саме загальноукраїнське двопланове дієве, жестове і, паралельно, поетичне його розгортання: як правило, кожній конкретній дії учасників «сценарію» повинна відповідати/виконуватися адекватна пісня, яка «описує» дію учасників або пояснює її, чи дає поради головним «персонажам» весільної драми (нареченій і женихові), що їм слід робити, а чого не слід робити, як саме поступати тощо. В описі Бевки двоплановість розгортання «сценарію» дуже рідко відзначено, а посилання читача до прикінцевих сторінок з належними піснями чи, гірше, до раніше друкованих збірок – це не науковий і незручний (щоб не оцінити як неелегантний) спосіб опису звичаєвості.

Добре поступив автор, вдаючись до деталізації опису весільної звичаєвості, в якому зустрічаються місцеві (діалектні) терміни-еквіваленти загальноукраїнським (наприклад, «покривка», співвідносне із загальноукраїнським «покривка») і терміни, вживані тільки на Мараморощині. Прикрим здається враження, що адресатом опису весільної обрядовості не є необізнаний з нею читач, а такий, що добре знає її і специфічну її термінологію, бо ряд слів та виразів із-за неувagi чи з іншої причини не пояснено, як, наприклад: зойки (можна додуматися, що це свого роду приспиви), присудки, лема, плетки, чемність (газди, дівчини), бантувати, сирсама, парташ, фіскаліш, болтаги, челядська (мелодія), кришпан,

данковати, чинити викуп на філін і ін. Деякі слова-звичаєві терміни, як «припої» невідповідно пояснені, інші, як «черлене вино» не пояснені, а деякі, як «чепець», помилково пояснено, що, мовляв, даний іменник походить від дієслова «чипатися» («аби ніхто не чіпався молоді жінки»). Слово «чепець» – це назва головного убору, який у всіх народів символічно позначав, що дівчина перейшла у жіночий стан. Його надівали нареченій на голову після того, як знімали з її голови дівочий вінок. Зрештою ж, не зашкодило було б «повичесувати» з тексту опису нелогічні структурні висловлювання типу «Батьки не звертали увагу на те, чи парубок або дівчина здорові на розум (?!), тіло», висловлення, підтвержене приказкою зовсім іншого змісту – «Любов коротка, а життя довге», нелогічну передачу на письмі частин мови, наприклад, займенника (замість «Де са, мамин, краса діла, / Што ти і не ймаєш?») потрібно було вжити коротку форму і, відповідну літературній її), асиміляції приголосних за глухістю (не *скіна*, а *стіна*) тощо.

До кожної наукової діяльності, включно і до етнологічної, потрібно ставитися з належною наляштованістю і фаховою підготовкою. Дуже добре поступив провід СУР-у, посприявши виходу у світ праці доброї пам'яті невтомного Олекси Бевки, але не зашкодив би повторний дійсно науковий запис мальовничої весільної звичаєвості марамороського краю, поки в ньому ще можна знайти добрих її знавців і шанувальників.

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван РЕБОШАПКА

«Енеїда» Публія Вергілія Марона (IV) Щит Енея

Опис Вергілієм щита Енея («Енеїда», Книга VIII, вірші 608-731) – це один з найважливіших, можна оцінити – ключових епізодів поеми, часто згадуваний у літературознавчих розвідках (з великим захопленням любив говорити про нього нам, колишнім студентам бухарестської філології, академік Тудор Віану на лекціях всесвітньої літератури). Ключове значення даного епізоду полягає в тому, що він зразково слугує вираженню і підтвердженню ідейного спрямування «Енеїди» взагалі – заснування могутньої римської держави, якій належатиме світ. Це, так би мовити, повторне пророцтво майбутньої слави Риму. Перше напрогнозування цього факту, як читачі мали можливість дізнатися з попередньої нашої статті («Наш голос», ч. 213 за місяць березень 2012 р.), здійснює батько Енея Анхіз, який, перебуваючи у призначеному праведникам Елізіумі з підземного царства, наочно показує синові його нащадків і віщує про майбутню славу держави, яку вони заснують. Особлива цінність опису це та, що він – значимішого напрогнозування, в ньому, у порівнянні тільки з показуванням нащадків Анхізом, на щиті їх уже зображено у майбутніх діях, що викликає в Енея радісне захоплення і готовність виконати призначену йому богами місію заснування Римської держави. Вергілій натхненно виражає це, використовуючи промовисту метафору:

«Так милувався Еней дивовижним дарунком
Вулкана;
В захваті він од майбутніх подій і, радіючи серцем,
Взяв на своє рамено майбутність
і славу нащадків».

Звернення уваги читачів на опис щита Енея – це і слушна нагода вкотре виявити подібності і відмінності між поемами Котляревського і Вергілія, але і можливі значеннево-символічні сугеруючі прочитання в описі щита Енея, здійсненому першим класиком нової української літератури (Книга п'ята, строфи 44,45), про що, здається, досі ніхто не писав (а чи, можливо, нам не відомо).

Цінність даного епізоду поеми Вергілія полягає і в тому, що виковані богом вогню і ковальства Вулканом події на Енеєвім щиті римський поет описав у теперішньому часі, як такі, що ніби уже здійснюються. Цей, так би мовити, вселяючий у підсвідомість спосіб зображення чого-небудь як уже здійснюваного у момент мовлення про нього, Вергілій сприйняв від свого славного попередника Гомера, зокрема з описання ним щита Ахілла, викованого тим же богом, який у греків називався Гефестом («Іліада», Пісня вісімнадцята, вірші 478-607); див. нашу статтю з ж. «Наш голос», ч. 104, лютий, 2003). Даним художнім способом побудовані і фабульні дискурси українських світських колядок, в яких обрядові побажання адресатові-обколядованій особі також представляються як такими, що здійснюються у момент колядування чи, згідно з термінологічним висловленням семіотистів – як актуалізовані месіджі, чим (але і тематично, як ми це не раз доказували) українські колядки цікаво споріднені з античним епосом.

Окрім вживання граматичної категорії теперішнього часу (наявної у стародавньому мистецькому сприйнятті буття взагалі, як відзначав Мірча Еліаде), сугестія враження, що події відбуваються, мовляв, перед очима читачів, завдячується винятковій художній майстерності Вергілія, визначеній (пізніше) німецьким письменником, літературним критиком і естетом Ефраїмом Готольдом Лессінгом (1729-1781) перевазі поезії над пластичним мистецтвом (= статичні картини) накреслювати зображувану картину поступово, у русі, протягом розгортання дії, оживлюючи її (Ephraim Gotthold Lessing, «Laokoön, oder über die grengen der Malerei und Poesie», 1766), майстерність, наявна і в уривку «Лаокоон» з Другої книги (вірші 40-56; 228-250) його «Енеїди» (див. про це нашу статтю «Межі живопису і поезії», «Наш голос», ч. 144, червень, 2006).

(Продовження на 16-ій стор.)

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

«Енеїда» Публія Вергілія Марона (IV) Щит Енея

(Продовження з 15-ої стор.)

З опису Вергілієм щита Енея постає вся римська історія, своєрідний *imago mundi* (образ світу), розуміється, світу римського, утотожнюваного з Римом – *Urbis – orbis* (Місто – це світ).

Захоплено оглядаючи викований Вулканом щит, Еней бачить все прийдешнє Римської держави: він бачить вовчицю, яка лиже шерстким язиком припалих до її грудей близнят-сисунів, бачить дівчат-сабінянок, викрадених військом Ромула на святі чоловіками-засновниками Риму, бачить страту царя Альба-Лонгі Метта (чи Метія), розірваного кінями, бачить облогу міста етрусками. З великою майстерністю зображено морську битву: цезар Август (як пізніший Шевченків Гамалія) стоїть на високому кермі корабля, небесне полум'я охопило з обох боків його чоло, над яким сіяє зоря його роду; поряд з ним – воєначальник Аґріппа, який радісно веде військо. Напроти них – величезний ворожий варварський натовп: прибулий з військом з Єгипту Марк Антоній і єгипетська цариця Клеопатра. Кораблі рухнулися одні на інших – і море довкола запінилось, постали гори-хвилі, що аж острови Киклади здригнулися, а боги стрепенулися. Але, нарешті, бій припиняється, мир торжествує, і Цезар, триумфально вступаючи в столицю, сповнює обіцянку, віддаючи богам честь – стає на поріг святилища Аполлона і приймає дари від переможених народів.

У самому центрі щита зображено священний Капітолій, чудовий храм Юпітера і релігійний осередок

Римської держави, якого, як і місто Рим, вважали повік непорушним.

Нічого з цього всього немає в описанні Котляревським щита, який сповнений реаліями української міфології, дуже загально української історії тощо.

Як згадувалося у попередній статті, бурлескно-трагедійна поема була написана Котляревським не лише для розваги, а і зі серйозною інтенцією. Показовим у цьому смислі здається те, що, на відміну від опису Вергілієм щита, в центрі якого зображено найрепрезентативніший для Риму блискучий Капітолій, у центрі щита, описаного Котляревським, на почорнілому сріблі викарбовано золотом конаючу «муху в павутинні», яку «павук торкає ногою», тобто домордовує її. Ця картина, може, і не без символічно-сугеруючого значення. Сприйняття же з-поміж великого числа символічних значень образу мухи як символа слабкості чи завагітності внаслідок обману, а павука як уособлення зла, як символа жорстокої й ненаситної жадоби пригнічувача, мимовільно, «прочитується», може, як «завуальоване» натякання на підневільний стан України, тема, яка зовсім ясними конотаціями стане головною у творчості Тараса Шевченка. Недалеко мухи і павука – синонімічно споріднений образ заплаканого німецького казкового героя Телесика, до якого закрадається семиголова повзуча по дереві змія Жеретія. А лицарі, що довкола щита, це ніяк не римські, ані не українські лицарі-козаки, а персонажі українських народних казок, діла яких «бляховані в персонах» (тобто викарбовані з листового заліза, покритого оловом) – Котигорошок, Іван-царевич, Кухарчич, Сучин, Кошій, які, як відомо, у казках своїми поступами образно виражали мрії-сподівання народу. Біля них – і герой популярної російської лицарської повісті XVII ст. Марципан.

Описання Котляревським щита Енея закінчується якимось *ex abrupto* (раптово, несподівано). Опис взагалі не сугерує майбутнє. Пізніше, уже в зображенні битви за Рим мимовільно згадано участь у ній майбутнього сина Енея Іула, але читач, мабуть, не заперічає цього, бо і доля майбутнього держави далеко чи зовсім не так ясно представлена, як у Вергілія. І це, здається, не безпричинно, бо, зрештою ж, яке майбутнє міг сугерувати український поет в епоху написання своєї поеми! Промовистішим, правдоподібно, було, може, усе недомовлене ним, але підрозумілим умільцями.

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Щит Енея

Уривки з Книги VIII поеми Вергілія «Енеїда»:

Тут осяйна серед хмар піднебесних з'явилась Венера, Дар несучи, і, в долині затишній побачивши сина, Що понад берегом річки, самотній, шукав прохолоди,- Стала на очі йому і промову до нього звернула: «От обітниця моя, подарунок тобі від Вулкана, Утвір мистецький його. Не бійся тепер ні лаврентів, Ані хороброго Турна на чесний двобій викликати». (Еней) То розглядає списа, то щита незрівнянну роботу. Там-бо, на тому щиті, прозираючи роки майбутні, Вирізьбив владар огню італійців майбутні пригоди, Римського роду триумфи, Асканіїв рід знаменитий І незчисленні усі, послідовно проваджені війни. Вирізьбив він Вовчицю у Марсовій тихій печері І коло неї близнят-сисунів, двох хлоп'ят нетямущих. Там – підіймається Рим, там – сабіньських жінок викрадають – Хиже насильство під час циркової забави; далі Вирізьбив бог бойовище нове, що схопилося раптом Поміж куретами, Тацієм давнім та римським народом. Далі обидва царі, військове покінчивши змагання, Перед жертвовником, збройні, з вином у руках поставали І, заколовши свиню, мирову виробляють угоду. Тут же, зовсім поблизу, квадриги прудкі розривають Надвоє Метта (не хтів ти додержати слова, албанцю). Діти Енесві в бій виступають за волю змагатись, (Намісто) В кожного сяє на шії молочній. Розмахує кожен Парою списів легких і щитом захищається довгим. Вирізьбив Тартар підземний, Плутонові брами високі І лиходіям призначені кари... Праведні душі окремо, між них і Катон правосудний. Понад підземними тіннями йшов злотокований образ Моря бурхливого; сива гойдалась і пінилась хвиля, А навкруги викидалися срібні із моря дельфіни І розбивали хвостами гребені хвиль. В осередку Судна пишались мідні. Велика то битва Актійська... Видно там, як цезар Август провадить у бій італійців... Високо став на кормі він, а з ним і народ, і сенат весь, І щонайбільші боги, і пенати... Далі потрійним триумфом до Римського замка вступивши, Цезар богам італійським обіцяну почесність складає... І від підвладних народів приймає дари... Викував мудрий Ковач розперезаних афрів, нумідів, Там і Євфрат переможений ллє свої води тихіше... Так милувався Еней дивовижним дарунком Вулкана; В захваті він од майбутніх подій і, радіючи серцем, Взяв на своє рамено майбутність і славу нащадків.

Уривки з Частини п'ятої «Енеїди» І. П. Котляревського:

Вулкан, до кузні почвалавши, Будить зачав всіх ковалів; Свинець, залізо, мідь зібравши, Все гріти зараз ізвелів... Венера білолика, красна, ...зброю чудну держала, Явилась так перед синком. Сказала: «Милий, на, Енею, Ту зброю, що ковав Вулкан; Коли себе устроїш нею, То струсить Турн, Бова, Полкан; До збруї що ні доторкнеться, Все зараз ламнеться і гнеться, Її і куля не бере; Устройсь, храбрый, коли, рубайся І на Зевеса полагайся, То носа вже ніхто не втре». Еней же зброю і бере, Її очима пожирає, На себе панцир натягає, Палаш до бока прив'язав; Насилу щит підняв чудесний. На щиті, в самій середині, Під чернь, з насічкою золотой, Конала муха в павутині, Павук торкав її ногою. Поодаль був малий Т е л е ш и к, Він плакав і лигав кулешик, До його кралася змія Крилатая, з сім'ю главами, З хвостом в верстуву, страшна, з рогами, А звалася Ж е р е т і я. Вокруг же щита на заламах Найлучші лицарські діла Були бляховані в персонах Іскусно, живо, без числа, К о т и г о р о х, І в а н-ц а р е в и ч, К у х а р ч и ч, С у ч и н і Н а л е т и ч, Услужливий К у з ь м а-Д е м ' я н. К о ш і й з прескверною ягою, І д у р е н ь з ступою ногою, І славний лицар М а р ц и п а н. Так пан Еней наш знаряжався, Щоб дружби Турну доказать...

Іван СЕМЕНЮК

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ РУМУНІЇ

Присвячується Станіславу Володимировичу Семчинському,
духовному покровителю Українського відділення Клузького
університету імені Бабеша Боляї

(Продовження з № 213)

Іван Федько (1938-1979)

В той початковий період українського письменства більшість учнів, які пробували свої сили на терені літератури, писали вірші. Навіть й Іван Федько, як видно зі спогадів Степана Ткачука, писав вірші, але він став першим українським прозаїком.

Як ми вище уже підкреслили, перша його книга «По новому шляху» вийшла в світ 1960 р. Це була збірка коротких оповідань та новел, зразок короткої розповідно-описової прози. Друга його книга, під заголовком «Новели» вийшла 1977 р. На жаль, в розквіті таланту він помер абсолютно несподівано 13 вересня 1979 р. Після його кончини вийшла в світ третя його книга під влучним заголовком «Обірваний політ». Дійсно, обірвався «політ» – це збірка чудового і талановитого українського письменника Румунії другої половини ХХ-го століття.

Судячи збірку «По новому шляху» на підставі звичайних, легких сюжетів, взятих із життя українських селян Мараморощини, можна легко прийти до висновку, що письменник знаходиться на початку свого творчого шляху. Однак, читаючи оповідання та новели, зібрані між обкладинками книги, швидко переконаєшся, що автор є «зрілим» і талановитим письменником.

Щоб правильно охарактеризувати проблематику книги «По новому шляху» І. Федька, треба перш за все уточнити, так би мовити, її просторові та часові координати. В цьому смислі, усі оповідання, зібрані в його першій книзі, відтворюють життя українських селян Мараморощини в період недавно закінченої Другої світової війни, тобто період, коли українці цього регіону та інших регіонів Румунії почали свій «новий шлях».

Заголовок збірки «По новому шляху» надає однойменна новела, яка увійшла в її склад. Було б, однак, помилково думати, що ця новела повністю, або в більшій часті, відображає зміст збірки. Більше того, виходячи з такої думки, можна б дуже легко прийти помилкового висновку, а саме того, що збірка написана в дусі соціалістичного реалізму, оскільки там йдеться про заснування колгоспу. Кінець новели відображає момент радісного вступу Петра, після довгих роздумів і колибань, в колгосп: «Очі Петра так і сіяють від щастя. Йому здається, що ті (члени комісії І. С.) дуже поволи підходять до нього, і він хоче крикнути на весь голос: – Скоріше, скоріше, ходіть! Нехай і я віддам

свою частку, з якою я вступаю на шлях нового життя!» Правда, є тут відтворені в справжньому реалістичному стилі й події, які відбулися в українських селах під час і незабаром після закінчення Другої світової війни, такі, як відправлення добровольців на фронт (Петро Корж, головний персонаж новели «По новому шляху», є одним з добровольців, які воювали в складі Четвертого українського фронту), розподіл землі багача села добровольцями поверненими з фронту, участь молоді в побудові нової залізничної дороги тощо. Однак, не ця новела втілює провідну ідею збірки. На мою думку, таким твором являє собою невелике оповідання, яким починається збірка, а саме «Сонце весни».

Важко сказати, чи думав І. Федько починати свою збірку цим оповіданням, яка виражає її суть, чи видавець випадково упорядкував написані твори? Хотілося б, щоб не випадково збірка починалася цим оповіданням і що автор свідомо обрав його як її початок. Ця моя гіпотеза має досить правдоподібну підставу. Адже весна, сонце весни – це відродження, початок нового циклу життя. Але справа не тільки в тому, що автор звертається до весни, як до символу нового життя. Головне в змісті, в сюжеті оповідання. Воно починається з головної події весни: «На поле вийшли орачі». Однак, в центрі оповідання знаходиться школа, можливість і необхідність для українських дітей йти на навчання в Сігет. Розуміється, йдеться про Український ліцей та Українське педучилище, засновані в Сігеті вперше в історії Румунії.

В той час в українських селах Мараморощини люди дуже жваво обговорювали заснування української школи і можливість для українських дітей навчатися на рідній мові. Селяни переконували одні других, щоб посилали своїх дітей до Сігету вчитися. Одним словом, люди були найбільше зацікавлені школою, яка заснувалася в Сігеті, раділи, що їх діти мають можливість вчитися і потім працювати лікарями, інженерами, чи вчителями, а не так, як працювали до тоді, будучи неграмотними і обробляючи землю старинними засобами. Підкреслюючи, що добре для дітей, які вчать, селяни оцінюють наступним способом заснування школи: «Та як би їм не було добре вчитися! Школу мають добру, – відізався Олекса Грицько. – Ади, я восени післав свого хлопця до педагогічної школи до Сігета, то він тепер не може мені нахвалитися, як там добре. І вчать гарно, і їдять, і сплять. А тепер ще мені розповів, що на осінь їм новий будинок під школу дадуть. Так, так, той, що

був розбитий під час війни. А тепер його відбудували і на осінь віддадуть його нашим дітям під школу... А ти чого не відпустив свого хлопця далі вчитися? Чи хочеш залишити його тільки з семирічкою? Таж твій хлопець так добре вчився, і ми всі понадіялись, що ти його пішлеш продовжувати навчання. А що виходить? Ти хочеш, щоб і він крутив хвосту волам? Та ж він тебе проклинає, коли виросте, що ти його не післав далі вчитися... Ти знаєш – наука в ліс не веде. Тож не тримай хлопця вдома. Шкода!»... Павлові, який не післав свого сина вчитися в Сігет, люди порадили, щоб він пішов і сам довідався, який гарний будинок побудували для школи. «Довго стояв Павло і дивився на все це. Адже такого вони ще не мали зроду-віку. Ні, їх тепер уже не вважають жебраками, здібними лише до чорної роботи. Вони тепер вільно будують своє вільне життя»

Одним словом, це була найбільша і найголовніша подія для українців Мараморощини і Румунії післявоєнний період. Тому, на мою думку, «новий шлях» для Івана Федька – це шлях навчання на рідній мові, по якому пішли українці, вперше в історії, після Другої світової війни, шлях науки та цивілізації, шлях, на якому надіялися подолати їх бідняцьке життя. Можна з упевненістю твердити, що школа, навчання являється однією з центральних тем творчості І. Федька. Так, найкращий свій твір «Із хроніки життя», який увійшов у збірку «Обірваний політ», присвячений школі та науково-дослідницькій праці. Тут письменник відтворює долю двох персонажів, життя яких розвивається паралельно і лише при кінці зустрічаються, а саме українського вчителя Олекси і румуна, професора і наукового дослідника Медичинського інституту Влада Божинця. Автор обирає своє рідне село, Верхня Рівна, для відтворення однієї з паралельних «хронік життя», а саме життя учителя Олекси. Він прямо називає село Верхнянка, де народився вчитель Олекса і де повертається працювати після закінчення Педучилища і недовгого учителювання в українському селі П (по всім прикметам, українське село Поляни).

Тут дуже легко можна заприпитати автобіографічні аспекти письменника. Розуміється, не в цьому полягає головна характеристика аналізованого твору, а в тому, що і тут автор продовжує описувати життя українського села в післявоєнний період. Олекса, сільський хлопець, учень педучилища, але влітку працює в лісі, допомагає лісорубам, або, поруч зі своїм дідом, бере участь в сільськогосподарських працях. Повертаючись додому після закінчення праці в лісі, по дорозі вуйко Петро розмовляє з ним: – «Ну, як? Наситився роботи? Де краще, вдома чи в лісі?»

– Не знаю...

– Та знаю я... Отак ми всі, з діда-прадіда починали жити і живем... Та легше таки в школі. Не дерешся дебрями і не колупишся за камінчиками та тернями! Але для школи треба голову мати! Ади, мої повішаники до книжки не беруться! Не розумів Олекса, чому це вуйко Петро завів таку розмову: скаржитися самому собі, чи довіряє свої почуття і роздуми такому ж хлопцеві, як він. Знав він вуйкових синів, разом в початкову ходили, тільки ті з кожним роком відпадали, губились десь по різних роботах».

Чудово описує І. Федько працю учителів в українському селі. Цей опис має й історичну цінність, оскільки у ньому автор виявляє працю учителів у напрямі ліквідації неграмотності, яка існувала в українських селах до Другої світової війни: «Після уроків у школі йшли вчити неграмотних. А цих в селі більше, ніж дев'яносто процентів. От і бий собі голову з ними! Молодші приходили охоче, здебільшого хлопці, а ось старих ніяк не переконаєш в необхідності знання грамоти. І мучишся з ними, і водиш своєю вже стару тремтячу руку по лініях зошита, і читаєш по буквах і складах, бо

надієшся, що їхні голови скоріше і легше запам'ятають твої слова, та на кінці здається тобі, що все те пішло марно, що нічого ти не добився, що даремно тратив час, бо в людей не до науки стояла голова, а до життєвих, буденних справ. І так не день, ні два, а місяці, роки, в будь-яку погоду! А коли виявлявся вільний вечір, треба було звертатися в найбільшому класі і аж до півночі витягати шії та напучувати вени, вивчати пісні, танцюючи, готовлячи артистичні програми»

Описує письменник і розвиток школи в своєму рідному селі. Після праці в далекому гірському селі, Олекса повертається учителювати в своє село, у Верхнянку. В збірці «Обірваний політ» школі присвячене ще одне оповідання, а саме «Коротка історія».

У творчості Івана Федька зустрічаємо не тільки сюжети, пов'язані зі школою. Він описує з великою симпатією до своїх односельчан і до своєї національної меншини найважливіші події свого часу. Тому, щоб надати загальну характеристику його творчості, потрібно, на мою думку, відходити від найголовніших заголовків його творів і на їх підставі сформулювати своєрідну гру слів, яка може стати загальною оцінкою його творчості. Беручи за основу це міркування, можемо без сумніву підкреслити, що творчість Івана Федька є своєрідною хронікою життя українців Мараморощини по новому шляху перших двох десятиліть після Другої світової війни.

(Далі буде).

Іван КІДЕЩУК

МЕТАФОРІКА ВЕРЛІБРІВ ІВАНА НЕГРЮКА

(Продовження з № 213)

Дуже цікавий внесок Івана Негрюка у нашу літературу – це його баладний цикл, побудований на буденних суб'єктах, колишніх та сучасних, за прикладом Івана Драча, якого він щиро шанував за незрівняний талант та невтомну просвітницьку працю.

Так, передостання збірка «Балади і екстази» містить 15 балад, а остання «Таїносфера» – 12.

В першій книзі зустрічаємо балади-роздуми про вісь долі-недолі, клітину-життя, заповіт предків («горіти у праці та каменем бутти/ на їхнім наріжнім камені»), «Балада заповіту», 167), про те, як заповнити любов'ю порожнечу душі та ін. Другий цикл балад являє собою листи у вічність («Балада-лист», «Чотирикутник»), думи-роздуми про місію поета-сіяча, «про талісман» серця-пшениці, про рідне село та природу, про нитку життя та мінучість людини, про долю-недолі та надію на спасіння («Майже автобіографічна балада», «Немов на айсберзі»). А баладу Івана Негрюка про життя-смерть-відродження «Чотирикутник», «літанію» з подвійною назвою, можна вважати його «Міоріцою», або заповітом його відданої любові до матері землі. В ній закладені чотири екзистенціальні принципи світогляду: 1) земля-життя «всесвіту п'єдестал»; 2) смерть-відродження; 3) життя-смерть «посестри вічні»; 4) смерть-увічнення, або алегорія смерті-весілля з вічною нареченою землею. Це неповторна балада-

молитва про красу і таїнства матері-землі, вселюдську любов до неї і віру у відродження:
«Твої уста одберуть
у моїх слова (...)
і шитиметься корінцями дерев
сорочка-вишиванка
для весілля
коли стану-таки князем,
нареченим і приреченим твоїм
(...)

і уземлиш мене,
і не розлюбиш мене,
а розвесніш твоєю любов'ю,
тимчасовість мою
у вічність переливши» (с. 313).

Низка віршів «Таїносфера», яку поет друкує, будучи уже невиліковно хворим, містить драматичний цикл рефлексій «Шматки самого себе». У ньому автор прагне відкрити нові таїнства життя-смерті-відродження, відкрити втіху і біль життя, рідну природу з улюбленими «порами душі», рідне село із незабутніми спогадами, щоб відійти з ними навіки», бо життя – короточасна втеча/ від вічності» («Шматки самого себе» 12, ст. 320). Драматизм боротьби тіла з людською тимчасовістю зростає, коли думки не можуть забути «всесвітню сонату любові місяця» (10) і коли «душа п'яніє від зеленого аромату» і «духм'яності квітучого винограду» (16), але ще гірше витримати посмертну долю людини-поета через контрастні конфлікти з нікчемністю людини та знеціненням мистецтва неуками:

«Прости чернетку, (...)
Здавалось тобі хоч би раз,

що доведений
до досконалості?

Та ні,
і поганська,
і людська,
і божественна
ти мозаїка!»
(«Шматки самого себе»
29-30, с. 327).

Тільки істинна любов, християнська, казав Г. С. Сковорода, рятує людину, на яку нарікають злобою, і наш поет, погоджуючись з ним, зізнається у листі «Свідчення»:

«Існую...
(...)
Доки меди любові
не згіркли... (там же, с. 361).

Вірний своєму незгасному кредо – любові Таїносфери – поет І. Негрюк старався збагнути мудрість і красу земну, щоб передати їх своєму синові і нам читачам, цинителям його душевного верлібра:

«...цю рахманну землю могил,
що я успадкував у собі
передам тобі на щастя.
З роси й води!»
(«Поглянь на мене, сину»,
с. 364).

Отже, метафорика Івана Негрюка ґрунтується на образній зірковості та тонкості рефлексій, які завжди торкаються майже в тій самій мірі опису природи та екзистенціальних проблем, висвітлюючи переносність понять навколишність:

«Впали круки
деревам на руки
чорними човнами,

Іван КОВАЧ

«І ТА ПОМОВКА, І ТА ПОМОВКА З РІДНИМ ЯГНЯТКОМ...»

**В ЩИРОСТІ БРАТНІХ,
РАТНИХ ДЗВІНОЧКІВ**

Не будуйте мені
(Господи-Боже!)
вежу!
Я ж бо її, я ж бо її
в пропасть глибоку
ізвержу.

Я себе дам, я себе дам
попоїсти вовку
(як всьому),
аби накласти,
аби накласти себе
(ще раз, іще раз)
на оскому.

Дам вам і гілку
цвітно-імлісту,
дам і гомілку,
як чесному псові
(лиш би не вдавитись),
дам вам і волю,
дам вам і волю
помститись.

(Ще раз) звантажену
долю, мов одиночку
жорстку і жорстоку,
дам вам, людове,
дам вам, людове,
легку, неповажену
кулю, не дулю.

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

Дам вам її, дам вам її,
повірте, людове,
і в дротнім віночку, –
в щирості братніх,
в щирості братніх,
ратних дзвіночків...

**З СРІБНИМ ТА ЗЛОТИМ
ГОЛУБИМ ВОВЧЕНЯТКОМ**

Гей, гей,
гей, гей, гей,
люди-людове,
рідні братове!

Може, забули ви
снішну розмову
(тайну вечерю),
де була мова,
де була змова
з коренем-братством.

Де була мова,
де була мова,
вічна помовка
з ангелем рідним, –
гладенька розмова.

Де була мова,
де була мова –
вічна помовка
з ангелем-вовком.

Де була мова,
де була змова
з ангелем-вовком.

Де була мова,
де була мова
з братством,
не рабством.

І та помовка,
і та помовка,
з рідним ягнятком, –
срібним та злотим
голубим вовчєнятком...

хитаючи гілля,
перевеслять горе
аж за біле поле,
там причал самітність
собі віднайшла».
(«Ізори», 21 ст. 333)

Поезія «Таїносфери» – виважена кожним словом – зіткана з умовностей значень і форми, переносності понять, звичайної і абстрактної символіки. Вона розвивається найбільше в рамках традиційних емоцій, які переживає автор на кожному кроці гри в зіткненні своїх власних психологічних вражень із чудодивом краси доквілля, породжуючи поетику рідкісних зображень, і не тільки, це – плетиво алюзій та ілюзій внутрішнього світу, в який всіма почуттями вливається зовнішній світ, або, ще більше, це – проекція власної течії тонких почуттів у простори земних та небесних таїнств, які усвідомлює людина тільки у стані екстазу душі, відчувуючи пульс образних синестезій.

Івана Негрюка з його новітньою поетикою, удосконаленою в роки студентства в Україні, можна порівняти хіба що з Богданом Рубчаком, якого «образ тканини... витворюється з психологією достеменних сполучень суто естетичних вражень» (Історія української літератури ХХ-го століття, 2, ст. 195) і, чому б ні, з представниками нового покоління, як І. Римарук, В. Герасим'юк та інші.

Антологічна збірка верлібрів «Таїносфера», що охоплює майже всю поетичну творчість Івана Негрюка, характеризується надзвичайною змістово-ідейною унітарністю та художньою майстерністю, що завдячуються безмежній любові до пра-праматері землі-святині, її красі та величі, скарбниці пра-прадідовського праху і вселюдської любові.

Павло РОМАНЮК

СИНІЙ ПЛАЩ МОЄЇ ДУМКИ

Присвячую Ф.М.

60 ЕЛЕГІЙ

I

(на скрипці, в До мінор)

Юна моя молодосте,
Де-с ми са заділа,
Полетіла-с в темний лісок
Та на дуба сіла.
(Вишньорівнянський фольклор)

Намалюю тінь помаху крила
нічного птаха
на куполі зору
встромленого в ніщо
колом коло мосту пам'яті
лету в безгомінному саду
за верстою небесної дороги
кораблів що пролітають
крізь племін ворожбита
у хащах вітрів
за пагорбом райдуги –
відтінок твого ранішнього кроку
до криниці
де суглоби мого сну
купаються в дзеркалі
з кришталю елементів
злитого
виокруглюю кривоту образу вез
що за поясом думки
так тривожно співають
азбуку мови начала
теплий запах твоєї думки
запрошений
на моє вранішнє весілля
скаче трав'яним коником
по мозку спорожнілої години
світовид скочив у тембр
мого слуху
і крокує спіралями до зірок
що так губонять
в моє ім'я
оголошуючи всесвітові
що я народився вдруге
вдесяте
всоте
в тисяча сотень сот

сотенних
в цім безликім крутовію
впало жовте світло
без ліній і без межі
на пагорбі уяви безгомінної
ніяковіючи перед зеленим життям
хлопця
з підштанцятами підвішеними
на ріг місяця
колишеться він язиком
рум'янощоким
і бомкає в надра сонця
що аж потерчатами
вискакує магма
і засліплює прохожих до раю
попід руку тінню одягнений
опісля
йде замкнути крамницю чисел
з яких вийшов у світ
свічку нутра дзвона запалити
самотність пахне досягними
яблуками
тут в порожнечі
другого мого приїзду
витрясу з кишені
залишки дитячих стоп
для чайок моря
з якого я вийшов
купаючи плавники
позолочені на березі
під єдиною вербою
що з дитинством
ходила на лови горизонтів
випалених початком
заповнених згарищами метеликів
напророчених вигнанням
з лабіринту хвилини
шукаю п'ятикутник
і жбурляю ним в маяк
проходження пурпурового моменту
з-за занавісою відблисків комет
падаючих щовечора впереміш із
сутінками
в сітці
якою Ной ловив левів
і плоди первинної землі –
із півдня – до півночі –
до мокрого світла надр вічності

твердь вирізьблюю на картині
нейменованого художника
хтось зачерпне горнятко світла
і піднесе до яструба
що вчиться літати
в моєму нутрі безгоміння:
нехай плодяться елементи
в тирсі зоряного зачаття
я бо пірну туди чайкою
і намалюю тінь помаху крила.

II

Стукають і ковтають
нігтем лева
тіні по воді
з якої я зачатий! –
оголосив птах різьбу
на камені долі
на мушлі вітрів
і на пагорбах китів потойбіччя –
я погодився
й як ніколи
впереміш
і в перемін тлінних плодів смаку
пішов в мандри
по теплій течії Євфрату
текла скляна ріка:
і ти стукав нігтем
шурхіт скляної течії
прозору молитву ліпив
зі скляних
райдужних бісерів вічності
далекої від берегів
і неводів рибалок
Харона сутенів
в пряжі мовчання
золотого руна
і нікого не питай
про смисл літанії
невидимих очей
над речами інших світів
склони голову думки
і стукай нігтем лева
скрегочи іклами невіри
в темінь і племін.

Людмила ДОРОШ

«Чи радіти з кохання такого, Чи облишить солодку цю ношу?..»

НЕ ПОЧУЄШ

Вже досить, вже багато натерпілась!
Пора покласти цьому уже край,
Хоча душа зіщулилась від болю,
Та не повернись я, і не чекай!

Піду в дорогу я далеку і незнану,
Піду сама... Й хвилини самоти,
Можливо, шепотітимуть до тебе,
Та ти їх не почувеш, і не жди!..

СТАНУ КАЛИНОЮ

Шелест трав мене тривожить і засмучує,
Глухий відчай мені в серце закрадається,
Я, здається, в світі білім загубилася
І буття моє на нитці коливається...

Полетіла б! Та куди, сама не знаю...
Закричала б! Але хто мене почує?...
Кому діло, що неспокій огортає
Мене всю, і серденько нудьгує?

Мабуть, стану при дорозі я калиною,
Заспіваю про Катрусю безталанну,
Може, вершник на коні проїде мимо
І назве мене вродливою й коханою.

Я йому на згадку подарую
Кетяг ягід вогняно-терпких
І, щоб більше не страждати й сумувати,
Своє серце я вкладаю у них.

А сама залишусь при дорозі...
Та дарма, бо серця вже не матиму,
Від самотності я мерзнуть вже не буду
І нічого та нікого не чекатиму...

НЕ ТРИВОЖ...

Не тривож мої думи і сни,
Не з'являйся в уяві нежданно,
Не буди з дрімоти-сліпоти,
Не розказуй про сутність кохання.

Зараз серце моє не таке,
Як в ті дні молоді, безтурботні,

Бо в душі гіркий присмак невдач,
Мої очі – байдужі й холодні.

У майбутньому бачу лиш морок –
Це розплата за поспіх й зневіру.
Чи ти друг мені, а чи ворог?
Що несеш мені: біль чи надію?

Я не хочу знедолить нікого,
Але й жити так більше не можу.
Чи радіти з кохання такого,
Чи облишить солодку цю ношу?

Та без неї чим житиме серце?
Ради чого мені існувати?
Без кохання світ білий померкне,
Мов причинна, я буду снувати.

Може, дійсно, час рани лікує,
І з роками я вже й не згадаю,
Що десь там, у куточку серденька,
Ще ледь тліє любов і на тебе чекає.

Та поки що я хочу забути
Все: і сльози, і біль, і страждання,
Навіть в сні мимоволі не почувти б
Щось про тебе і «вірне» кохання.

ПРИХОДЬ ЧАСТІШЕ!

Сьогодні ручка пише, мов сама,
Сьогодні на папері стеляться слова
І речення будують крок за кроком.
Рука пише сама, я лиш слідкую оком.

Звідки приходиш ти, натхнення, і коли?
Чому приходиш, навіть не питаєш?
А як прийдеш, наказуєш: твори!
Якщо я зайнята, чому не почекаєш?

Приходь частіше, прошу я, приходь!
Коли я сплю, чи навіть десь в дорозі.
Приходь частіше, прошу я, приходь!
Без тебе я творить не в змозі!

Михайло МИХАЙЛЮК**БАЛАДА
ПРО ТУНЯ ГОНДАРЯ**

Місяць-молодик ще ледь протирав очі
клаптиками цундравих хмарин
і гейби боязко-винувато глипав

на землю –

темною пеленою окутану,
немов на привілля злодіям,
легку здобич тхорів, лисиць і куниць,
котів женихання.

Та місяченько не винен, що аж тепер
настав йому речинець серпиком
стати.

А в той час Туньо Гондар у провулку,
вербами обіч зарослому,
хилитаючись, немовби кілком
під коліна ошпарений,
задер голову до місяця-молодика
і завів парубоцької:

«Як ішов я від своєї милої,
світив місяць високо.

Моя мила в вікно си дивила,
Чи я пішов далеко...»

Та чи йому в горлі

пересохло-задерло,

чи, може, горілка відригнулася,
бо слова співанки виходили,
як жорнами перемелені –
аж місяць-молодик зажмурило очі,
затулив вуха і накрився хмаринкою.

«А я пішов штири милі в поле...» –
знову закуражився Туньо Гондар,
тупцюючи, мовби на грань наступив.

... Захлиналася співанка про коханку,
наче загрижена собаками,
що казилися-валували,

Мал. Василя СОКОЛЮКА

як на вовка чи на чорного kota.
Нараз тріщав пліт
на Мандюковім обійсті,
тернями колючими обтиканий.
Туньо Гондар ревів,

як розлучений бугай,

і розперізувався лайкою:

«Помийнице нехарна!

То так ти приймаєш

господаря додому?»

**БАЛАДА
ПРО МОЛОДИЦЮ,
ЛИКЕРІЮ-ВДОВИЦЮ**

«А вдовине серце, як осіннє сонце
воно світить, світить та не гріє,
лиш холодом віє...»

(Народна пісня)

Підвелася з ослінчика,
бо руки геть зів'яли,
наче в літках перебиті,

а нитки основи і піткання
плуталися, і човник
казився непослушний –
аж кросна скрипіли
дерев'яними суглобами.

А як зажмуриться – в очах
вогники-чортки миготять, миготять...

«Агій на тебе, жінко,
що це за примха?

Ледве кілька ліктів наткала,
а вже смеркає?» –

забідкалася вголос молодиця

Ликерія – ткаля-вдовиця,
гейби забула, що розтулила очі
аж під полудень, бо ніч скоротала
у любощах солодких, крадених
із дзвонарем Андрієм.

А в літа молодії – вони вже десь
за горами-морями поділися –
як зорювала з любчиком,
а потім із своїм судженням,
вона прудкою козою
зіскакувала з ліжка
і, заклавши руки за потилицю,
вигиналася, аж кості хрустали,
та ще й заводила коломийки:

«Болять мене руки-ноги,
болять мене кості.

Та не так то від роботи,
як то від любові!»

І прудко бралася за роботу,
немов у воді живій скупана.

Ликерія, ткаля-вдовиця

визирнула у вікно –

сонце ховалося вже за ялицями,

що росли попід муром

за церквою.

Коли це вони такі високі вигуділи?

Запалити би лампу

і ще кілька ліктів наткати,

бо прийде горласта-писката

сусідка Бурдейничка

і забідкається, заголосить,

що весілля у дочки за місяць,

а Ликерія наткала їй рушників,

як кіт наплакав –

чим перев'язуватиме застольних?

Ступила два кроки до припічка,

на якому закурена лампа стояла,

та глипнула ненароком на постіль

і, як підкошена,

упала лицем на подушку,

згребла її оберемком.

Подушка пахла тютюном

і гострим, гейби кінським,

чоловічим потом.

«Май сором, безстыднице,

тобі вже щодня

ворон крячче на плоті,

а ти любаса, чоловіка жонатого,

приймаєш ночами у постіль» –

пристидила себе пошепки.

Просякнула тютюном і потом,

подушка пекла, мов грань,

а спекота солодка,

млосна і майже нестерпна,

розповзалася вдовиним тілом.

Обм'якла Ликерія, ткаля-вдовиця,

товкла подушку кулаками

в знетямі і клялася,

що вже більше ніколи

не впустить дзвонаря до хати.

Коли дурман трішки минув,

Ликерія підвелася із ліжка

і потемки подалася на кухню

підігріти борщ учорашній,

бо того дня ні ризи не мала у роті...

**З майбутньої збірки
«Буденні балади»**

Михайло Гафія ТРАЙСТА**«КОЛИ В ДУШІ БОЛИТЬ ДИТИНСТВО»****ДІДУСЕВА КОСА**

«Ой радосте-молодосте,
де-с ми са поділа,
полетіла-с в темний лісок
та-с на дуба сіла?...»

(З народної співанки)

Сняться мені,
ой часто сняться
верхнянські сади,
росяні трави, цвіркуни
і те миле ш-ш-ш... ш-ш-ш!..
дідусевої світло-гострої коси.

«Вже не те, що колись...», –
махнув рукою і присів.
«Мабуть, вже час туди,
на кодришур...»

Та що ти, синку?..
Я... я тільки в жарт.
Не плач! Старий вже я,
та все дурний...», –
втирає мої сльози дід.
«Ну годі, годі,
не бійся, не помру...»
Я гірко посміхаюсь,
хоч добре знаю,
що всі вони,
дідусі, помирають.

Дід знову гострить косу
і стає в ручку,
мов парубок у танок.

ВАСИЛИНИНІ КУРИ

«Ой, продам я усі кури,
Та са збуду жури...»
(З народної співанки)

«Ї-ї-ї-гу на вас, паскуди пелехаті!..», –
розкудкудакалась старенька

Василина.

«Я вам теплесеньку кулешу ізварила,
а ви... помийниці прокляті...»

Не китькнули яєчко вже два тижні,
а тут Живний Четвержок,
як на порозі діти стануть:
«Ко-ко-ко, ме-ке-ке
дайте кокуц та яйце!..»,
а я їм що, кісашоні, кажіть?..»

А хитрі рябо-кострюбаті,
ніби-то перелякалися старої,
мудро з-під тину поглядають.

«Тю-тю-тю, пі-пі-пі...
ходіть, ходіть, поки кулешка тепла,
позичу яєчок для дітвори,
а, потім ви...»

бо якщо ні – продам,
продам усіх вас до крила,
аби ви знали, паскуди пелехаті!..»

ВЕЧІР НА ТОПОЛЕВИМ ГОРБИ

Тут вечір тополевий
плечом до неба притулився,
а зорі надвечірні
пливуть й пливуть,
як пісня колискова,

а горб Топелевий
спогодом
в минуле кочує:
колись-то тут
сопілки спів
тихо-сумний,
як небозвід,
уперше народився.

Колись-то тут
на гострих топірцях
поранені дощем
опришки присягали.

Колись-то тут
гуцулка Ксеня
з очима напоєними весною,
чар-зілля шукала.

Колись-то тут...

А зорі надвечірні
пливуть й пливуть,
як пісня колискова,
а вечір тополевий
тулиться плечем
до неба,

а спогади
все котяться і котяться,
мов сльози по обличчю часу.

ДІДІВСЬКА ХАТА

Іще стоїть
дідівська хата
з подвір'ям
тихим і німим.

Стоїть,
немов сліпий
жебрак Вартимей
серед шляху
Єрихонського,
і вікнами
у безвість погляда.

Стоїть,
блудних синів
чекає,
які розбещелись
світами,
чи, може,
на весіллі
в Кані Галилейській
вино допивають?

Іще стоїть
дідівська хата,
мов та молитва
вечорова,
бо добре знає,
що сини
повертаються завжди,
коли в душі болить
дитинство.

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Уривок з роману)

(Продовження з № 213)

Коли Яків ударив Рахмана, Петро, крім отого «Якове, сядь!», не сказав більше нічого, тільки нервово вертівся на стільці, міцно стискаючи в руці пляшку з горілкою. Думав допомогти братові...

Яків і Осояни сіли знову за стіл.

«Хочеш мати до діла з жандармом – твоя справа, коли не...» – повчальним голосом звернувся Петро до брата.

«А що було робити, га?.. Проклятий!.. Хай заткне писк!.. – нервово відповів Яків, а потім звернувся до Андрія: «Налий, Осояне!», і підсунув чарку.

Андрій налив Якову й іншим.

«Застигло Рахманові в гачах», – спробував пожартувати Михайло Осоян, показуючи білі, здорові зуби.

«Застигло – не застигло, випиймо і забираймося звідси. Не хочу ще когось загребти нині», – сказав Петро лагідним голосом, потім моргнув Якову, мовляв: «Ходи!».

Мов слухняна дитина, Яків підкорився братово-му погляду, встав, і вони наблизилися до дверей.

Брати Чорняки вийшли, залишивши за столом Осоянів.

Гомін у корчмі наростав. Появився і Рудий з-поза завіси. Хтось голосно заговорив до нього:

«Та давайте ще фляшку. Відроблю, або...».

«Або підпишеш...», – додав Рудий.

«Підпишу, підпишу, лише наливайте, пане Рудий, та про мене не забувайте».

«Спочатку підпиши», – погодився той, взявши товстий чорний олівець, і намазав на папері кривий значок, який підтверджував, що то ім'я чоловіка...

Рудий робив це не раз, за традицією, і брав то воли, то коня, то землі клопоть – усе за горілку. Люди підписували, бо: «Що то там клаптик землі, то... Земля потребує дурня, аби її обробляв. Та ще й тебе колись проковтне», – говорили деякі ровенці і радо підписували Рудому «папір».

Брати Осояни допили горілку, підвелися, мов на команду, і вийшли. Не розмовляючи, попрямували вздовж вулиці... Десь зліва рипнула хвіртка, вдолині

вулиці почулося хрипливе гавкання собаки. «Це в Мафтея!», – подумав Андрій... Ішли поволі, не розмовляючи. Коло Ціфракової груші звернули наліво і скоро зникли поміж деревами густого саду...

– Хоча нині йди здій Зоряну, бо і так завтра відходиш, лишаєш на мене весь клопіт, – картала Якова жінка... – Може, не принесеш грошей! Якого крейцаря... Дивися, що робиш!.. Аби я...

– Ану, мовчи! – сердився Яків. – І нині не даєш спокою! Раз хочеш, аби не приносив грошей, плачеш, а опісля: «Принеси грошей!». А про себе: «Чортова баба... Як вчепилася!».

– Хто жениться?.. – не дочувши, зацікавлено запитала Катерина.

– Чорт у дзвін, а дідько в клепало... Чому не мовчиш?.. Дай дійницю!.. – сердито сказав Яків.

«Останніми днями змінився мій чоловік. Яка цьому причина? – запитувалася Катерина, коли той вийшов. – Хоче молотарку!.. Не дивиться, що вже йому гарбуз сивіє... Та звідки стільки грошей? Най не думає, що продам землю на Горі або на Зарінку!.. Знаю, будь-хто купив би ... Земля добра. Еге... Та хто дурень продати?.. Вхопили би, як цукор!».

Увійшов Яків з повною дійницею молока.

– Вже?.. Так швидко?.. Чи ти не видоїв, як треба?.. Ей, який то добрий у мене чоловік! – не обертаючись до нього, сказала Катерина.

– Ти мене то судиш, то хвалиш.

– Чому б не хвалити? А чому б не судити?.. Інколи треба...

– Аби воля у ваших руках, то ви повісили б таких, як я, – напівжартома сказав Яків.

– Не бійся. Чесних не повісили б. А лиш нечесних, – задоволена відповіддю, сказала Катерина.

– Киньмо пусте балакання, Катери!... Ану скажи, скільки грошей ще залишилося в хаті?..

– Сам знаєш, скільки залишилося. Чого ще питаєш? – хотіла додати Катерина, але промовчала. Вмила дійницю, винесла і повісила на кілок високого прутяного тину, що оповивав городець коло хати.

Повертаючись до хати, зайшла в дровітню, набирала в фартух трісок. «Треба вечерю варити», – думала, а далі: «Коби лиш не сидів довго по роботах у світі... Буде мені тяжко самій...».

Яків сидів на тому ж місці, де його залишила Катерина, – на лаві, покурював нашвидкоруч зсукану довгу цигарку.

Він курич дуже рідко, лише тоді, коли перед ним стояло важке діло, або коли сварився з жінкою.

На відміну від свого брата Петра, який зводив усіх богів і чортів до однієї купи, вертів ними на язичі, а потім гладкими словами кидав в кого-небудь, Яків здавався «ангелом», як не раз, правда, насмішувато, називала свого чоловіка Катерина.

«Мой Катерині треба міх грошей, і все би не було до душі», – думав Яків, пускаючи крізь зуби пасма диму.

Бувало, вечорами, після сінокошу, коли косарі сходились на вечерю, ждучи, щоб газдиня простелила скатерку під старою ліщиною, Яків виймав з-за ременя свинячий міхур, наповнений «націоналами», гірким і лютим тютюном частував побратимів.

Поки газдиня, мати Якова, приносила вечерю, косарі покурювали.

Після вечері та короткої розмови заходили в колибу і брались зсукувати на цей раз довгі цигарки. Густий гіркуватий дим розстелювався по кутках обліпленої жовтою восковою глиною колиби. Косарі покашлювали раз у раз, розмотуючи з думок і гадок прекрасні, зачаровуючі казки.

Перед колибою на варті стояла ватра. Голуборожеве полум'я кидалося, гнулося, грайливо здіймалося до неба і зникало.

Так минала казкова година, доки мати Якова не входила в колибу і, як завжди, напівжартома говорила до косарів: «Бійтеся Бога, люди добрі, продимите собі кістки. Чорти в котел вас не приймуть».

Косарі знали її звичай, тому не відповідали на жарт старої.

Яків, сидячи на своєму місці, – в кутку коло дверей, – як завжди мовчав і думав: «Якщо задумаю женитись, то таку жінку буду шукати, аби і дим терпіла. Щоб не сміла: «Це не можна, те не роби...».

На велике диво, Яків не дотримався слова.

Коли женився на Катерині, зачарований красою одинокої Ціфракової доньки, забув про парубоцькі мрії. В перші дні одруження, коли брався за цигарку, Катерина починала сварити:

Мал. Василя СОКОЛЮКА

– Геть закуриш!.. Вийди та кури надворі!..

– Не бійся, не закуришся, не почорнієш від диму», – відповідав Яків, а потім починав жартувати. Але жарти не заспокоювали Катерину.

Так пройшло безліч вечорів, поки поступово Катерина не привчилася з «цигарами» (так вона називала гіркий і їдкий тютюн) і вже не виганяла Якова надвір.

Яків переміг, і це радувало його. Часом, пригадуючи це, вдоволено усміхався, дивлячись з-під лоба на Катерину.

Так само дивився на Катерину й цього вечора. Коли вона поверталася до хати з трісками в фартусі, він хотів стрінати жінку з тією ж завченою міною. Але скоро змінив вираз лиця. Очі засіяли по-іншому. Думка, мов горобець, кудись полетіла, пурхнула і знову сіла на той же самий кілок мрії, пробудивши слова: «Тоді я буду великим!.. Всі рівнянці будуть звожувати молотити пшеницю до Якова Чорняка!.. Ха-ха-ха!..».

Уже уявляв себе на полі коло молотарки, гордо показуючи рукою роботу, та ввійшла Катерина й перервала його думку.

– Йди принеси води!.. Чого сидиш?.. – напівсердитим голосом звернулася до нього дружина.

– Знаєш, Катери, скільки грошей приніс Рагован з бутину? – незважаючи на докірливість жінки, запитав Яків.

(Далі буде).

Михайло ТРАЙСТА

МІЖ КОХАННЯМ І СМЕРТЮ

(Уривки з роману)

«ТАКЕ ВОНО КЛЯТЕ-ТРИКЛЯТЕ ЖИТТЯ!..»

*Дивіться в мої очі!**Там біль встромився**Осколками зрубаного дерева...*

Павло РОМАНЮК

Життя затягнуло його у глибоку пропасть. Бездонну, темну, страшну... Але чому?.. Чому, чому, чому?.. – питається обездолена людина та все шукає відповіді, а де знайти її, де?.. У Бога шукати її – даремний труд! Хіба Святий іншої турботи не має, а тільки того й чекає, щоб відповідати темним грішникам на їхні дурнодумні питання, яких і не треба б їм ставити, бо відповідь проста і єдина – «таке воно кляте-трикляте життя!..», над яким людина не має жодного-жоднісінького права. Хіба хтось його питає: «Чи хочеш ти, Іване, народитися на цей грішний світ?.. Чи хочеш ти цього, Бурсуче Іване!?». Не питав! Ніхто, нічого не питав! А потім... Потім хіба жив ти життям, якого собі бажав?.. Надії родилися, плекалися в твоїм серці, але не здійснювались. Гинули, одна за одною гинули, сушилися і відлітали, як відлітає восени листя з дерев. Та чорт побери таке життя! Твоє власне життя, над яким ти не маєш жодного права, навіть погубити його не маєш права, бо то гріх! Неспасенний гріх!.. Але ти, Іване, погубив життя ближнього твого, життя Григорія Бережняка. Хіба мав ти право на це?.. «Любіте ворогів ваших!» – це закон, Господній закон, якого сповняють хіба тільки святі мученики. А хіба ти не мученик? Мученик ти, Іване, мученик, ще й який мученик, бо тебе мучить совість і життя! Життя, над яким не маєш жодного права. Жодного, Іване, жодного!

Досить! Досить втікати йому день і ніч, досить йому ціпнути в зимовищу, яке влаштував у маленькій печері, досить ховатися безперестанку від жандармів і людей, від людей, які не мають жодного права судити його, коли той єдиний, який мав право судити, простив його, убивцю рідного сина. Єдиний, який знав, де він ховається і часто допомагав йому. Треба вибратися з цих забутих Богом і людьми дзворів та гушаків і піти у світ за очі. Адже він тут буде вічним втікачем, поки не загине в якійсь рипі, мов заброда,

і навіть ніхто й не знатиме про його смерть. Треба негайно поговорити з Василем. Хоча його брат був би єдиним, якому б він довіряв у іншій ситуації, але тепер... Тепер Василь єдиний, який може допомогти йому, бо ніхто не може продати його хату і землю, окрім нього. Сестру не хотів вмішувати в цю справу, в неї досить клопотів і без нього. А Василь може, бо він навіть не отримав свою парті¹, бо ні не вимагав її. Неодружений жив на його плечах у хатині, яку побудував для нього, тільки щоб позбутися, як то говорять люди, «напасти з хати». Василь продасть його хату і землю, бо воли вже продав і прогуляв, або програв у карти. А з грішми він втече у Романію, купить собі клапоть землі десь у банатських степах, або ліпше піде далі, до Сербії, бо скрізь живуть люди, а не вовки! Хоча вовки, мабуть, людяніші від самих людей. Дивись, скільки часу він прожив у лісі і жодного разу не чіпали його вовки, а люди?.. Та що й говорити про людей... «кожен з нас плеще язиком: люди сякі, люди такі... А ми хто?.. Не люди? Люди ж ми, якщо можна нас так називати...»

Піде, таки завтра піде, бо більше не може так жити, як старий Гробарь. Той хоч мав землянку і час від часу навідувався до села, бо ніхто не гайтував² його, хоча колись він був відомим конокрадом. Розказують люди, що Іван Гробарь спочатку був бокорашем і закохався в доньку якогось багача по той бік Тиси, в Поляні Кобилецькій, і домовився з нею зустрітися на храмі в Хусті. Але чорт не спить! Іван програв коней і гроші в карти, а йти на храм пішки, як голодранець, не було йому на руку. Тоді вкрав коня від Косихи і поїхав верхи, як личить справжньому газдівському легіневі. Звідти й потяглося все Іванове горе, бо Косиха не хотіла миритися з ним, хоча він повернув їй коня і грошей хотів їй дати, та пусто. І відтоді ходив з буцегарні в буцегарню, а коли був на волі, крав коней, гуляв і грав у карти. Повернувся в село під час холери, яка за два-три місяці скошила більш як півсела. Розказували далі люди, що коли Іван хоронив свого батька, копаючи для нього яму, на старому кодришорі³, то викопав з землі кості і пляшку з горілкою. Люди радили йому кинути її в яму, але Іван відкрив її і одним стихом спорожнив. Відтоді Іван хоронив щодня мертвих, брав їх на руки і ніс на кодришур, бо майструвати для них домовини не

вистачало часу. Холера не бралася до нього. Після холери роздав людям всі свої гроші, які заробив на конокрадстві, а сам викопав собі в лісу землянку і там жив до самої смерті.

Та Івана Гробаря похоронили верхнянці, навіть дев'ятину та сороковину справили по нім, а мене хто поховає?.. І завіщо б ховали?.. За те, що позбавив світу Бережнякового легіня?.. І що з того, що той кохався з моєю жінкою?.. Люди це навіть не сприймають за гріх, бо всі вони одним ситом сіяні...

Та не збирається він судити людей, ні Бога не збирається судити за свою долю, за своє життя. Бо таке воно кляте-трикляте!

НЕ БРАТ ТИ МЕНІ, А ВОРОГ!..

*Ей, Господи, Царю,**даруй ми зрети моя прогрішення**и не осуждати брата моего...*

(3 молитви святого Єфрема Сиріна)

«Ой, брате мій, рідний брате!.. Не брат ти мені, а ворог!.. Ворожнеча поміж нами, брате, ой ворожнеча!.. Бо ти, братику, на майнечко, яке я потом та кривавицею промочив, забавився і до корчми всю мою абищицю тарганиш, з жидами торжища робиш, а потім з галайстрою галабурдників гайнуєш та ялозишся, і їхнім заздравицям радієш. А я брожу сльотами, забейканий, як той анциболот, – вже третю ніч тебе, братику, очікую, а ти?.. Ой, брате мій, рідний брате! Не брат ти мені, а ворог!.. Та не буду даремно душу ятрити, бо змалку ти, братику, був чортяга, і погляд у тебе чортяцький, змалку тебе баглаї напали, баглаї і баболубство...» – зітхнув з досадою Іван. З вулиці почулося шамотіння, а потім гучний спів Штефана Могильника:

«Та коли сей, файна любко,
Тебе нагадаю,
Уночі са пробужаю,
Парну обиймаю.

Ой парну обиймаю,
Парна не говорит,
Як бе-с знала, файна душко,
Як ня сердце болит...»

«Ну й басило, цей Штефан.» – подумав.

– Ну, братику, бачу я, що ти отак цілісінькими днями, з гультіпаками гульма гуляєш, а на мою справу ні вусом не моргнеш...

Мал. Василя СОКОЛЮКА

– Як це так, «ні вусом не моргну»?.. – перебив його озлоблений Василь. – Потерпи ще трішки, і все буде гаразд, – отримаєш гроші і мотай собі, куди хоч.

«Напиши ми, файна душко,
Хоть одно писемце,
Та лиш мені молодому
Розвесели серце...» – почувся, цього разу за левадами, спів Могильника.

– Терпів я, брате, ой терпів!.. І терпітиму!.. Лиш ти...

– Та хіба я цьому рад?.. Говорю йому: «Давайте, Дувиде, борзенько, хіба у вас купила нема, чи що?..» А він мені приштами: «Купило притупило, – говорить, – а на те треба папірь написати і підписати... Я тобі не дам жодного побрязкача, поки не підпишеш!..». «Ну, та пишіть вже раз той папір, хай його підпишу...», – говорю йому, а він своєї: «Папір писати, то не ціпом махати, бо запишеш пером, а не витягнеш волом...». «Та я тоді піду до Лайби, та напише в кліп ока, а я підпишу, і все!». Коли почув це, то почав іншої новти⁴ співати: «Та що ви, пане Василю?.. Почекайте ще тиждень-два, не можу так-сяк вибрати гроші з банку, бо утрачу лифу...»

– Коли так, то чекатиму тебе, через два тижні, у п'ятницю около полудня, на Котовум полі, біля криниці, що під явором, – сказав братові Іван, і взявши торбу з харчами, вийшов з рідної хати, обзираючись, мов злодій той, але з надією, бо християнська душа живе надією, – тручає біду, як може. Усе: «Най-ко та най-ко, Бог ласкавий, якось то буде, коби лиш брат, не дай Бог, не... Ой, брате мій, рідний брате!.. Не брат ти мені, а ворог!..»

Марія ЧУБІКА

ВАСИЛИНИНА ТАЄМНИЦЯ

(Оповідання)

Тітка Василина сиділа під хатою на довгій дерев'яній лаві і дивилася на село, що, мов на долоні, розляглося перед нею в долині, де на окраїні зустрічались дві гірські річки і, обнявшись, коли бурхливо, а коли тихо разом мчали в далечінь.

Центр села – єдина вулиця, обабіч якої виднілися будинки з різнокольоровими фасадами, які їй здавалися двома рядочками кольорових пацьорок.

Решта – присілки, розміщені по ґрунях Підпоріг, Глухий, Пожирниця, Заподерей. На присілках порозкидані то тут, то там, де трохи рівнини, хати, а решта господарства.

Сусід від сусіда на досить великій відстані, але, пам'ятаючи народне прислів'я «Близький сусід – краще далекого брата», жили всі у злагоді й мирі.

Тепер тітка Василина, перебираючи в пам'яті прожиті роки, чекала гостю і, час від часу прикладаючи дашком над очима зморщену старечу долоню, вдивлялась у далечінь.

Ось вона вже тут, біля неї. Привіталася, присіла на лаву, щоб відпочити.

– Щиро дякую, що Ви прийшли. Я хочу, немов на сповіді, розповісти про своє життя, про свій гріх, з яким не хочу піти в домовину...

Тут, у цій малій хатині, у селянській сім'ї не таких вже й молодих батьків прийшла я на світ.

Не дуже-то зраділи вони, але що робити, це була воля Господня. У сім'ї вже було шестеро дітей. Народилася я напередодні великого християнського свята Василя Великого – Нового Року за старим стилем.

– Вона сама собі вибрала ім'я. Буде Василюшкою, – сказала сусідка, яка клопотала біля породіллі. – Хай росте здоровою, розумною, бо то ще одна пара працюючих рук, – додала вона.

– Але й ще один рот, кумо, – сумно мовив батько, який ходив по кімнаті похмурий, мов осінній дощовий день.

– Не журись, куме, бо «де є сім, там є доля всім!» Ой-ой-ой, яка ти буде добра на старість!

Ади, вже тепер 'єс не в силі два відра води із криниці принести, – невгавала жінка, закутуючи мене в заздалегідь приготовлені пелюшки і виткану вовняну пілку джерги.

А я неначе відчула батьківську печаль, не була плаксивою, а спокійно спала насавшись материнського молока.

Так минали дні, тижні, місяці. Щозими випадав білий пухнастий сніг, вкриваючи білою ковдрою поля і ґруні Підпогору, і щовесни танув, поступаючи сонцю, далі кермо переходило до гарячого літа з ароматами стиглого сіна, а воно в свою чергу поступалося багатій осені. Так минали роки, я набралася сили і виростила. Одного дня, коли ліс над нашою хатою почав одягатися у жовто-багряні шати, а яблука моргали на нас із купи, що червоніла біля хати, мама сказала:

– Ми записали тебе у перший клас. Відсьогодні ти будеш ходити до школи із Васильком тітки Олени.

Мої брати вже ходили у велику школу, що білила у центрі села.

Наступного дня Василько взяв мене за ручку і повів до школи, яка була тут-таки на присілку у старій хаті з двома кімнатами. В одній із кімнат був шкільний клас, в якому училися семеро дітей I – IV класів.

На порозі кімнати нас зустрів старшого віку мужчина. Це був учитель. Він погладив мене по білявій голівці і запитав, як мене звати. Я глипнула в його ясні, мов безхмарне небо, очі і голосно відповіла:

– Процюк Василюшко. Мені 7 років.

– Яка ти розумна! – усміхнувшись, мовив і показав моє місце за першою партою.

Василько сидів за третьою партою, бо він був третьокласником. Кожного ранку він повертав за мною, брав за ручку та вів до школи, і так два роки.

Я любила вчитися, уважно слухала учителя, скоро запам'ятовувала. А як верталася додому то насамперед вивчала уроки, а вже потім підмітала

хатину, мила посуд, годувала курей, бо в батьків було багато роботи. Вечором при керосиновій лампі мама пряла, а я дивилася, як у неї, в руці, спритно крутиться веретено і наповнюється тонюсенькою ниткою, аж поки не засинала.

Часто просила батька зробити мені малий кужіль і мале веретено.

– Як підростеш, Василюшко, як підростеш, – відповідав, покурюючи люльку.

І не зчулась, як пролетіли чотири роки. І ось я вже учениця п'ятого класу, вже у великій гарній школі, куди привів мене Василько одного теплого осіннього дня. Я дивувалася просторими світлими класами, новими партами і великим числом учнів.

Для кожного предмета був інший викладач, а мені із першого погляду запала в душу молоденька, мов дівчина, викладачка української мови. Вже від цього дня мені доводилося виділити більше часу на вивчення уроків.

Важкувало було пізною осінню і зимою, бо день був короткий, вечір скоро сунувся на наші ґруні і чорною занавіскою закривав маленькі вікна. При лампі я вчила уроки, а опісля разом із мамою пряла або ткала ліжники.

Тітка Олена, яка приходила до нас на вечорниці, часто говорила:

– Казала я, що будете мати ще пару працюючих рук.

– Так, дівчина дуже роботяща, будь-яка робота «горить у її руках».

– Уже приготує собі придане, бо у нас «п'ять разів хата горіла», – маючи на увазі одруження п'ятох дітей, пожартував батько, – та вона буде нашою поміччю, бо скоро би вже й відходити.

– Не говоріть таке, куме, ще не час вам у дорогу збиратися. Ще внуків від Василини будете колисати, бо ади, молодий хоче йти у бутин, заробити грошей на весілля, – сказала сусідка усміхаючись.

Минули ще чотири роки. І ось я вже випускниця восьмого класу. Мене називали красунею школи. Наша класна керівниця-викладачка української мови написала для кожного з нас маленький портрет-опис. От що вона написала про мене:

«Василюшко завжди весела, щира, добра колега і слухняна учениця, а ще вона – красуня! Пшеничні густі кучері заплетені у товсту косу обвивають її голову. Очі – поле льону в цвіту, а рум'яне обличчя з двома ямочками часто уквіт-

Мал. Василя СОКОЛЮКА

чане рясною, безжурною, кучерявою усмішкою».

Цей веселий, урочистий день, на превеликий жаль, скоро закінчився, а разом із ним і мої шкільні роки, і моє дитинство. Вже іншими очима я бачила життя моїх батьків і моє, бо з ними тепер залишилась тільки я.

Старший за мене брат пішов скотарити, а опісля його взяли до війська. Там, далеко від рідного села, і оженився.

Далі вчитися до міста я не пішла, щоб не залишати стареньких батьків самих із усіма господарськими клопотами. Їм вже було за шістьдесят. Весь тягар фізичної праці звалився на мої плечі, але я ніколи і ні на що не скаржилася. Завжди думала, що, може, іншим буває ще важче. А ще, коли мені було дуже важко, то згадувала Василька і його слова: «Люба моя білявко, газдуй і чекай мене, я обов'язково повернуся, і тоді все зміниться!». Згадувала, як він пригортав мене до грудей та цілував, цілував не по-дитячому незграбно, це вже був поцілунок закоханого парубка. Теплий трепет пронизував усе моє ество. Я кохала і була коханою! Любов давала мені сили, радості, щастя, піднімала мене і не давала впасти.

– Обіцяєш чекати мене, моя білявко? – перепитував Василь.

– Обіцяю. Інакше і бути не може, – відповідала і заходила голосним сміхом.

Мені тоді виповнилося сімнадцять років.

Я не знала, що доля має зовсім інші наміри...

(Далі буде).

Іван КІДЕЩУК

ЗАПОВІДЬ КУЗЬМИ АНТОНОВИЧА СМАЛЯ: «ТОЖ ЛЮБИМО ТА ВИВЧАЙМО НАРОДНІ ПІСНІ РІДНОГО КРАЮ»

Кузьма Антонович Смаль (нар. 16 жовтня 1935 р.), на превеликий жаль, недавно, 3 квітня цього року, відійшов з-поміж нас в потойбіччя, але його титанічний внесок у скарбницю української пісенності залишається навіки. І диво-диво, що одна лише людина зуміла зробити стільки, присвятивши все своє життя музиці та пісні, звертаючись, зокрема, до невичерпного джерела народної пісні, щоб відкрити та доповнити своєю подвижницькою працею такого об'єму різноманітність жанрів та мелодики українських пісень, відкриваючи нові криниці і джерела пісенної краси українського народу, збагачуючи його духовну скарбницю. Пісні, які ще живуть серед нас, треба збирати, як квіти, і пересаджувати в квітник національної пісенності, як це зразково робив Кузьма Смаль, видатний фольклорист, етномузиколог та композитор, який сховався в Україну вздовж та вперек і Румунію – Буковину, Добруджу та Мараморощину, надрукувавши 35 пісенників, що містять поверх 7000 пісень із нотними записами. Серд них і пісні, зібрані на теренах Румунії («Пісенні скарби Негостини», 2006; «Буковина рідний краю», 2008; «Співай, моя Буковино», 2009). І це ще не все, бо вірний друг української пісні готував ще кілька книжок, які не встиг закінчити, як, наприклад, збірка пісень Мараморощини, інші ж закінчені чекають світло друку, серед яких і пісенник «Немає краю тихому Дунаю».

Також Кузьма Смаль готував «Пісенну Шевченкіану», бо існує багацько народних пісень на слова Т. Шевченка, чимало й авторських творів, що оспівують генія українського народу.

Випускник Київського музичного училища та Львівської консерваторії, майстерно грав на скрипці, гітарі та контрабасі, складав свої власні композиції, які друкував лише частково. Глибоко закоханий в пісенну творчість С. Воробкевича («Над Прутом у лузі», 2001) та Ю. Федьковича («Цвіт шовкової косиці», 2004), закликав своїх співвітчизників та українців з усіх-усюд кохати та вивчати народні пісні свого рідного краю, бо лише так зростатиме і збагачуватиметься пісенна скарбниця українського народу.

Від імені всіх цінителів української пісні Румунії висловлюємо наші щирі співчуття сім'ї покійного.

Світлої та вічної йому пам'яті!

ЗІЙШОВ МІСЯЦЬ, ЗІЙШОВ ЯСНИЙ

(Із майбутнього збірника «Нема краю тихому дунаю»)

Ця пісня була записана Кузьмою Смалем в м. Тульчі під час його поїздки у Добруджу 2010 року від групи учасників ансамблю «Задунайська січ»: Марії Карабін, Фросіни Трофімов, Тодосії Бутірі, Марії Єфімов, Мірели Ілюшки і Лівори Тодоров.

Зій- шов мі- сяць, зій- шов яс- ний,
з не- ба по- ди- ви- тись, гля- нув з не- ба
яс- ним о- ком та й по- чав жу- ри- тись.

Зійшов місяць, зійшов ясний,
З неба подивитись,
Глянув з неба ясным оком
Та й почав журитись. } 2

Зачинилось на Україні
Покутнє віконце,
Поховали в сиру землю
«Українське сонце».. } 2

Місяць бачив, як учора
Могилу копали,
В ту могилу домовину
Стиха опускали.. } 2

Спи, Тарасе, тихо-тихо,
Поки Бог розбудить.
Твоє слово Україна
Повік не забуде.. } 2

Лариса-Міхасла ТРАЙСТА

ВЕСЕЛІ НЕБИЛИЦІ З ДІДУСЕВОЇ СКАРБНИЦІ

СТРАШНІ ЛІСОРУБИ

– Не спіши, доню, не спіши, бо не дійдемо швидше, – мовив мені дідусь, коли ми рушили через верхи Стижерету до сусіднього села, в гості до дідусевих знайомих.

– Як то не дійдемо швидше? – здивувалась я.

– Та так, поки людина молода, спішить, біжить, молотить собою вліво, і вправо, – часу їй не вистачає, а коли постаршає, то все зробить, все обробить, і часу вільного досить в неї.

Я не стала сперечатися з дідусем, що воно не так, бо добре знала, що він, як завжди, почне розказувати якусь пригоду, чи небилицю.

– Колись давно один боярин, – почав дідусь розповідь, – задумав собі побудувати дерев'яний замок. Найняв молодих хлопців, озброїв їх сокирами, пилами та іншою лісорубською серсамою і відправив їх до лісу, щоб йому для побудови замку дубового дерева нарубали. Біжать хлопці до лісу, аж летять, а молоді дубки, як побачили їх, то всі в один голос заголосили:

– Ой, горе нам буде, тепер ці витязі знищать весь ліс...

– Нема чого журитись, не страшні вони, – посміхнувся старий, віковий дуб.

А хлопці порозшибались поміж дубами, – стук сокирою тут, стук сокирою там, а потім почали: «Цей занадто товстий», «Той занадто тонкий», «А цей кривий», «А той крилатий», і врешті вирішили, що нема в лісі доброго дерева для побудови замку.

Через короткий час боярин найняв старих лісорубів і відправив їх до лісу.

– Ой, дивіться, які дідугани лізуть, ха-ха-ха!... – розсміялись молоді дубки. – Та що вони нам зроблять, молоді були і ми всі на ногах, а ці горбаті?..

– Мовчи, синку, і молися Богу, вони не спішать, але саме від них нам буде лихо! – зажурився старий дуб.

І так сталося. Старенькі посідали, попихкали

люльками, зробили собі колибу, полягали спати. Наступного дня пообзирали зараз чи не всі дерева, позначили ті, котрі збиралися рубати, а третього дня почали рубати, і за два-три тижні вирубали половину лісу.

ХТО НЕ РОБИТЬ – ТОЙ НЕ ЇСТЬ

– Дякую, донечко, за допомогу, – посміхнувся дідусь, коли я йому помила посуд і підмела підлогу.

– Та яка то допомога, – махнула я рукою.

– Допомога, доню, допомога! – запевнив мене дідусь. – Розказувала твоя прабаба Марія, що давно один ґаздуский легінь, одружився з молодою дівчиною, яка не вміла нічого робити, бо жила у своєї мами, як за іконою.

Спочатку свекруха не казала їй нічого, почекала ще кілька днів, а як побачила, що невістка до ніякої роботи не береться, нічим їй не допомагає, то одного вечора поклікала родину до столу:

– Хто сьогодні працював, ходіть вечеряти, а хто нічого не робив, той не буде їсти!

Що мала робити бідна невістка?.. Лягла без вечері. Ранком всі повставали, кожен береться за діло, а вона сидить задумана. Коли прийшов час снідати, свекруха знову:

– Хто сьогодні працював, ходіть снідати, а хто нічого не робив, той не буде їсти!

Знову зісталась голодна невістка, і перелякана, що не буде обідати, питає свекруху:

– А посуд помити – то робота?

– Робота, доню, робота, – відповідає їй свекруха.

– А підлогу підмести робота?

– Робота, доню, робота?

– А дров до хати занести?

– Теж робота, доню.

Взялася невістка і помила посуд, підмела підлогу, занесла дров до хати, пішла по воду, а на обід, коли свекруха поклікала: «Хто сьогодні

◆*◆*◆*◆*◆*◆* IZ НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ СКАРБНИЦІ ◆*◆*◆*◆*◆*◆*

Загучала дубровочка

(Українська народна пісня)

За- гу- ча- ла дуб- ро- воч- ка, кой- ся роз- ви- ва- ла.

5

За- пла- ка- ла дів- чи- ноч- ка кой- ся од- да- ва- ла.

1. Загучала дубровочка,
Кой ся розвивала.
Заплакала дівчиночка,
Кой ся оддавала.	3. Цімборочки мої милі,
Я би не оддалась,
Коби мені ся сусіда
Літ не рахувала.	5. Загучали гори, звори,
Явір молоденький,
Та вже мені не носити
Вінок зелененький.
2. Ой не шуми, дубровочко,
Та й не розвивайся.
Ой та не плач, дівчиночко,
Та й не оддавайся.	4 Ой одна каже: «Двадцять»,
Друга каже: «Тридцять»,
А мені, поправді кажу,
Лише усімнадцять.	6. Загучала дубровочка,
Кой ся розвивала.
Заплакала дівчиночка,
Кой ся оддавала.

Нотографія Юрія ПАРАЩИНЦЯ

◆*

працював, ходіть обідати, а хто нічого не робив, той не буде їсти!», посміхнулась, і гордо сіла за стіл.

Так, доню, це правда: хто не робить, той не їсть.

– Тоді іду занесу дров до хати, бо залишусь без вечері, – пожартувала я.

– Дивись, принеси і води свіжої, бо то теж робота, – підморгнув мені дідусь.

ГОЛКА І КІТ

– Ану, доню, засили мені нитку в голку, бо хочу чобіт залатати, та вже недовиджаю! – попросив мене дідусь.

Засилила я нитку у вушко голки, дід взявся чобіт латати і почав розказувати:

– Давно це було. Жила одна дівка, ґаздуска, «з плеча», як то кажуть, але ніхто її не сватав, бо

недовиджала, а давно не було лікарів до очей, та окулярів досить, як ось тепер. Хто недовиджав – той недовиджав, і паче!

Та якось до дівки зібрались свати, а вона, бідна, зраділа і хотіла їм доказати, що бачить добре, – поставила біля порога голку і запам'ятала місце.

Коли свати сіли за стіл, вона скочить, підбіжить до порога, підійме голку і до матері:

– Ану, дивіться, мамо, скільки ми шукали голку, а вона ось де, під порогом!

Свати переглянулись, радіють. «Говорять, що недовиджає, а вона голку під порогом побачила», – подумали.

Але, як на лихо, поки вона піднімала голку, її мати поклала на стіл рушник з калачем. Повернулась дівка, і до калача:

– Ану, кац із столу, проклятий коте, марш за мишами, дивись де випнувся!

Дитячі сторінки

Іван СЕНЧЕНКО

Як Олеся заснула у квітці

Жили на світі сестричка і братик. Сестричку звали Олеся, а братика Василь. От якось і каже Олеся:

– Давай гратися в піжмурки.

– Добре, – відповідає Василь, – давай.

Тільки як братик заховається, то Олеся бігає, бігає, а Василя знайти не може. Стало їй так прикро від цього, що й заплакала. Плаче й плаче, аж чує, хтось озивається до неї:

– Чому ти, дівчинко, плачеш?

– Як же мені не плакати, – відповіла крізь сльози Олеся. – Що я заховаюся, то Василь зразу мене знайде, а як Василь заховається, то я шукаю, шукаю, а знайти не можу.

– Ну, добре, – каже той самий голос.

– Я тобі допоможу так заховатися, що Василь тебе зроду не знайде. Ось лізь сюди!

Підводить Олеся очі, і що ж вона бачить? Синю-пресиню, гарну квітку. Глянула на неї Олеся і каже:

– Як же я влізу в тебе, коли ти зовсім малюсінка, ще й прозора та ніжна.

– Дарма, – відповідає квітка.

– Ти тільки простягни вперед ручки.

Простягла Олеся ручки до квітки, і квітка почала більшати. Ось сховався в ній пальчик, ось уже не видно й руки по лікоть, ось і плечі вже в квітці. Нарешті і вся Олеся сіла на дні квітки й сидить. А там гарно, затишно, пахне чимось ніжним-ніжним. А гляне Олеся через пелюсточки, і все навколо таке, наче дивиться вона через синє скельце.

«Еге, – думає дівчинка, – тут гарно. Хай тепер Василь пошукає мене, хай побігає!»

І справді, Василь скрізь бігає, зазирає за кущі, за горбочки, аж упрів, аж чуб став мокрий, а Олесі не знайде, хоч плач! Сестричка сидить у квітці та усміхається. Раптом чує – до квітки щось летить. Так гуде, як літак, а само волохате, страшне. Підлетіло до квітки, сіло край пелюсточки, а потім швидко у квітку! Злякалася Олеся, як замахає руками, як закричить:

– Ой, боюся, боюся!

Спинилося воно, побачило дівчинку в квітці і каже:

– Чому ти кричиш? Ти не бійся мене, я бджілка.

Глянула дівчинка – і справді, бджілка перед нею. Хоч і волохатенька, а золотиста, чепурненька.

– А ти не вкусиш мене?

– Ні, – говорить бджілка, – сиди тільки смирененько.

Відсунулася трішки Олеся, а бджілка пролізла на саме дно квітки, умостилася там гарненько. Випускає свій носик, встромляє його в денце квітки і починає смоктати. Носик той прозорий, і бачить дівчинка, як по ньому піднімається чистий і прозорий, як сльоза, та солодкий, як мед, нектар.

– І мені нектару теж хочеться, – тихенько попросила дівчинка.

– То летімо до мене додому, там ласощів різних – скільки душа забажає.

– А як же я полечу, коли в мене крилець немає?

– А ти на мене сідай, тільки міцно тримайся.

Сіла Олеся на бджілку, ухопилася руками їй за шию, бджола замахала крильцями, загула й полетіла.

І прилетіли вони додому до бджілки. А дім у неї

дерев'яний, та ще й двоповерховий.

Сам білий, а покрівля блакитна.

– А чому тут медом пахне? – запитує дівчинка.

– Бо тут бджілки з нектару мед роблять. Ходімо, глянемо.

Як зайшла Олеся всередину, аж зойкнула. Все в будиночку було зроблене з меду. Посадила бджілка дівчинку за стіл, принесла цілу миску з медом. Наїлася дівчинка, подякувала за частування та й згадала про свого братика. Це ж він шукає її. Шкода стало Олесі брата. Вона підвелася, виглянула у віконце та як загукає з усієї сили:

– Братуку, я тут! – і прокинулася, бо все це їй – і про квітку, і про бджілку, і про мед – наснилося.

Василь теж хотів, щоб йому наснилось таке, але в нього нічого не вийшло. Не люблять Василя квіти, він їх шаблюю своєю січе. А коли він шанобливо буде ставитися до них, то може і йому наснитись таке...

Дитячі сторінки

Леся ВОЗНЮК

ВЕСЕЛІ ВІРШИКИ ПРО ДОМАШНІХ УЛЮБЛЕНЦІВ І НЕ ТІЛЬКИ

Хочу песика

Ой, якби хто песика в дім приніс:
шерсть густа-м'якесенька,
мокрый ніс.
Я би того песика
годував
та разом із котиком
доглядав.
Щойно план свій Мурчику
розповів,
він утаємничено
муркотів:
– Я секрет не винесу
із сім'ї,
знаю звички песиків
і твої.

Песик для тата і мами

Ранок в шибку заглядає – тато з песиком гуляє.
Ну а вечір як надходить – мама песика виводить.

Хто благав його придбати,
присягався доглядати?
Хто дав слово годувати,
у садочку з ним гуляти?

– Соромно мені зізнатись,
та від правди не сховатись.
Думав я, проста це справа,
але песик – не забава:
просить їсти, хоче спати,
у садочку погуляти.
Мама й тато клопіт мають –
цуценятко доглядають.

Щодо песика, малята,
вам пораду хочу дати:
перед тим як купувати,
добре слід поміркувати.

Коротке інтерв'ю

(Чи відомо вам, що собака – друг людини? А що з цього приводу думають собаки?)

Що собака друг людини, зрозуміло і дитині.
На знання закону цього інтерв'ю берем в бульдога:
– Вам це твердження знайоме?
Вчили в школі? Чули вдома?
– Гадки жодної не маю.
Про закон не чув, не знаю.
Як навчала вдома мама, – я ганявся за котами,
а у студіях собачих,
дисципліни вчу кусачі.
Більше запитань не маєм,
ноги в руки – утікаєм.

Розмаїті мрії

Із мрією носився кіт,
її омріяв на обід.
Була вона хрумкенькою,
смачною, солоденькою.

Намріяв пес підслухати,
підгледіти й пронюхати,
яка ця мрія, втямити,
поцупити і згамати.

Та з'ясувалось, мрія та
втекла у шпарку від kota,
сопе в обидві дірки
і визирає з нірки.

Бо також мрію має.
«Яка вона?» – питаєш.
Доволі скромна і проста:
щоб мрія не збулась kota.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Василь АВСТРІЯНСЬКИЙ

ВОЮВАВ ВУЙКО З СОРОКАМИ

(Гумореска)

Вуйко Іван каже, що ходить він, розкарячивши ноги, бо наносився важких мішків із картоплею. Мовляв, вони й нагнули його до землі та викривили підковою ноги. Я підтакую Іванові, співчуваю, а в самого так і стоїть перед очима тополя і вуйко на ній.

Це коли винесли його туди, воявати з сорочим гніздом. Бо знизу ніяк не міг дістати: кидав каміння, пробував дістати довжелезною жердиною, але нічого з того не виходило. Сороки копошилися собі на тополі й виплоджували сороченят.

А сердитий був вуйко на птахів, бо якась капосна личина вкрала в нього трое курчат. Хоч і не застукав на місці злочину сороку, але був переконаний, що то її робота. Мовляв, горобець курча не поцупить, а сорока здатна на таке.

Одне слово, вилетів сорокам було винесено, а от виконати його вуйко ніяк не міг. Доки минулої весни загодя, поки у гнізді не було ні яєць, ні пташенят, вирішив будь-що позбутися його. Якось таки довмівся видертись на дерево. Доліз майже до гнізда, виплеснув під нього із пляшечки трохи гасу і чиркнув сірником.

Отут все й скоїлось. Спалах-

нуло під гніздом. Але загорілося й під вуйком, бо гас по стовбуру стікав донизу. Вуйко застрекотав сорокою і пошурхотів по стовбуру на землю. Тільки шматки вати від фуфайки та гноти від штанів

позалишалися на корі. Упав у кашу з розталого снігу й заходився в ній качатися, доки погасив пожежу на собі. А тоді вже й майнув у хату з розкаряченими ногами.

Ох і дісталось ж йому від жінки! «Я тобі, – каже, – купила нові штани, а ти, старий недоумок, їх спалив! Не міг зняти, як ліз на тополю?!»

Більше двох тижнів пролежав вуйко без штанів на животі, а жінка весь цей час змащувала йому пухирі гусячим салом, а тоді кольнула Івана: «На тім салі я мала смажити тобі млинці, та потратила на чортзна-що. Тепер будеш їсти дулю з маком».

А сороки таки виплодились. Їхньому гнізду ніщо не зашкодило, бо в ньому, коли вуйко його підпалював, було повно снігу.

Нині Іван знову поглядає сердито на тополю, та я його відводжу подальше від гріха.

– Ви ж дивіться, – кажу. – Не беріть важкого на спину, а дурного в голову, бо цього разу точно підвередитеся і ноги геть стануть рогацем...

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Микола БІЛОКОПИТОВ

ВИХОВНИЙ МОМЕНТ

(Бувальщина)

Олена Олександрівна Ковальова розповіла про випадок, що стався в родині її добрих знайомих.

П'ятирічного Сергійка ніяк не могли привчити чистити зуби. Не любив малий цієї гігієнічної процедури й будь-якими шляхами намагався уникнути. Вдавався навіть до маленьких дитячих хитрощів: видавлював пасту з тюбика в раковину вмивальника, а порожньою щіткою сяк-так ялозив у роті. Але його швидко розкусили й примушували робити все як слід у присутності дорослих. Нерідко через цю ненависну процедуру доходило до плачу.

Татко постійно був на роботі, тому, можна сказати, стояв осторонь цих проблем. А мама з бабусею впритул займалися вихованням хлопчика, намагаючись зробити його слухняним, охайним і, зрозуміло, здоровим. Усе в них виходило, крім одного – того, про що ми говорили вище. Мама з бабусею доступно й популярно пояснювали малюку, що є зовсім маленькі бактерії. Такі малюсінькі, що їх і побачити неможливо, але вони дуже шкодять зубкам. Якщо не користуватися пастою, то зуби випадуть. Але Сергійко не переймався страхом з цього приводу. Бо дійшов цілком логічного висновку: що лихого можуть зробити йому якісь там нікчемні бактерії, яких навіть не видно?

І ось одного разу проблема дуже легко й несподівано вирішилася. А сталося це так. На кухні бабуся захоплено розповідала мамі про події

в черговому телесеріалі. Сергійко крутився поруч, дослухаючись до розмови. Він взагалі любив слухати барвисті бабусині розповіді. Аж раптом помітив, як з бабусиною рота щось випало. Вона підхопила те щось і малий з жахом побачив, що то... зуби.

Ясна річ, Сергійко поняття не мав, що можуть бути вставні щелепи, що їх випадання з рота безболісне й зазвичай викликає сміх не тільки в оточуючих, а й у того, хто їх загубив. Тому побачене глибоко вразило хлопчика. Він зіщулився, очікуючи, що бабуся ось-ось почне плакати від болю...

Зауваживши шокову реакцію сина, мама миттєво зорієнтувалася й вирішила використати цю ситуацію. З напускною суворістю подивилася на свою матір, яка продовжувала тримати зуби в руках і повчально сказала їй:

– Ну ось, бачиш до чого призводить те, що ти забуваєш чистити зуби?

– Ой, дійсно, забуваю, – включилася в гру бабуся. – Мабуть тому, що старенька вже.

– А тепер доведеться твої зуби прибавати цвяшками на місце. Сергійку, ти не бачив, куди татко цвяшки поклав?

– Здається, в ящику... на балконі, – злякано прошепотів малий, уявляючи страшну картину ремонту бабусиною рота.

Через хвилину Сергійко вже був у ванній кімнаті. Мама з бабусею тихцем зазирнули туди: малий ретельно чистив зуби.

З того часу цю процедуру Сергійко робив по кілька разів на день. Без нагадування.

A lush green meadow with many white dandelion seed heads in the foreground and two flowering trees in the background. The scene is bathed in warm, golden light, suggesting a late afternoon or early morning setting. The trees are covered in white blossoms, and the grass is tall and vibrant green.

*«Поглянь усе навколо зацвіло.
Ясна вода і сонце золоте.
Цвітуть гаї, цвіте густе зело...»*

Ліна КОСТЕНКО